
ACTIVITEITENVERSLAG
2017-2018

.be

D/2018/7951/FR/NL/1152
Verantwoordelijke uitgever: Jaak Raes
Koning Albert II laan, 6 - 1000 Brussel

ACTIVITEITENVERSLAG 2017-2018
INHOUDSTAFEL

VOORWOORD VAN DE ADMINISTRATEUR-GENERAAL

Zowel in het persoonlijke leven als in het beroepsleven is het goed om af en toe stil te staan en terug te blikken. Het plaatst zaken in perspectief en kan zowel individuen als organisaties helpen om de uitdagingen van de toekomst met vertrouwen tegemoet te zien. Stilstaan bij de mijlpalen in een leven of in een carrière is niet zomaar een uiting van nostalgie, maar een zinvolle voorbereiding op de toekomst.

De wet houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV), die op 30 november van dit jaar zijn twintigste verjaardag viert, is voor de Veiligheid van de Staat (VSSE) een dergelijke mijlpaal. Als administrateur-generaal van de VSSE wil ik van de gelegenheid gebruik maken om terug te blikken op de ingrijpende veranderingen van de afgelopen twintig jaar in de Belgische inlichtingenwereld en op de impact die de WIV heeft gehad op de werking van onze dienst.

Waarom was de wet zo belangrijk? Ik zou hiervoor op vier cruciale elementen willen wijzen: de timing, de omschrijving van de bevoegdheden van de VSSE, de aandacht voor de inlichtingenmethoden en tenslotte, de introductie van samenwerking als essentieel onderdeel in de werking van een inlichtingendienst.

Laat me beginnen met de timing. De WIV werd in 1998 afgekondigd, maar de totstandkoming ervan moet gesitueerd worden in de context van begin jaren negentig. De politieke en securitaire patstelling van de Koude Oorlog werd toen onverwacht en onverhoopt doorbroken met het uiteenrafelen van wat toen nog het Oostblok werd genoemd. De voorgeschiedenis van de WIV gaat echter nog veel verder terug, zelfs tot aan het begin van de Belgische onafhankelijkheid.

De VSSE is zo oud als België. Maar vreemd genoeg is er vanaf de Belgische onafhankelijkheid tot aan het einde van de Koude Oorlog nooit echt een duidelijk en coherent wetgevend kader geweest voor de inlichtingendiensten. Het takenpakket en de bevoegdheden van de burgerlijke inlichtingendienst werden vooral ad hoc bepaald. Dat gebeurde al naargelang de historische en politieke omstandigheden en toevalligheden. De taken kenden dan ook grote variaties doorheen de tijd.

MULTIPOLAIRE WERELDORDE

In de naoorlogse periode had de VSSE zich, net zoals bijna al haar West-Europese zusterdiensten, volledig ingeschakeld in een koudeoorloglogica, met een nadruk op de binnen- en buitenlandse dreiging van het 'rode gevaar'. Het uiteenvallen in de jaren negentig van wat gemeenzaam als 'het Oostblok' was gekend, zorgde voor een existentiële crisis in de wereld van de westerse inlichtingendiensten. Sommigen beschouwden inlichtingendiensten als relicten uit een schimmig verleden, als instellingen die geen enkel nut meer hadden in de wereld van na de Koude Oorlog. Het 'einde van de geschiedenis', zoals Francis Fukuyama het in 1989 omschreef, namelijk de (schijnbaar) definitieve, wereldwijde triomf van de liberale democratieën, leek ook het einde van de inlichtingendiensten in te luiden.

De vroegere Oost/West-tegenstellingen, met een wereld die in twee grote blokken verdeeld was, werd vervangen door een multipolaire wereldorde. Daarin ontstonden nieuwe, soms verrassende bondgenootschappen en moesten ook de inlichtingendiensten hun weg zoeken. De totstandkoming van de WIV was dan ook het resultaat van een lange en moeizame zoektocht naar de zin en de plaats van inlichtingendiensten in een wereldorde die onherkenbaar veranderd was.

Jaak Raes, administrateur-generaal van de VSSE

De WIV gaf eindelijk een duidelijk wettelijk kader van de taken en opdrachten van de VSSE en van haar militaire zusterdienst ADIV. De taak van de VSSE werd hierin gedefinieerd als *'het inwinnen, analyseren en verwerken van inlichtingen die betrekking hebben op elke activiteit die de inwendige veiligheid van de Staat en het voortbestaan van de democratische en grondwettelijke orde, de uitwendige veiligheid van de Staat en de internationale betrekkingen, het wetenschappelijk of economisch potentieel [...], of elk ander fundamenteel belang van het land […] of zou kunnen bedreigen.'* Deze bedreigingen kunnen, enigszins vereenvoudigd, in drie begrippen samengevat worden : extremisme, terrorisme, spionage.

De WIV beperkte zich niet enkel tot het afbakenen van de bevoegdheden van de VSSE, maar besteedde voor het eerst ook aandacht aan de methodes voor het inzamelen van inlichtingen. Inlichtingenwerk komt in essentie neer op het omvormen van ruwe informatie (afkomstig uit diverse bronnen, met een sterk uiteenlopend

informatie- en betrouwbaarheidsgehalte) tot *actionable intelligence,* een informatieve, betrouwbare en bruikbare inlichtingenanalyse die van essentieel belang is voor de 'klanten' met wie de VSSE deze inlichtingen deelt.

De razendsnelle technologische evolutie van de voorbije decennia heeft een grote impact gehad op de methodes voor inlichtingencollecte. Toen de WIV tot stand kwam, stond het internet nog in de kinderschoenen, waren gsm's nog het zeldzame hebbeding van enkele *geeks* en was Mark Zuckerberg nog een doodgewone puber. Zoals zo vaak het geval is, kon ook hier de juridische evolutie de technologische evolutie niet bijbenen. Zo duurde het nog tot 2010 voor er een wettelijk kader kwam dat de zogenaamde bijzondere inlichtingenmethoden (BIM) regelde, waardoor het onder andere wettelijk mogelijk werd voor de VSSE om, binnen het kader van haar wettelijke opdrachten en onder strenge voorwaarden, observatiecamera's te plaatsen of informaticasystemen binnen te dringen. De exponentiële groei die de verschillende sociale media de jongste jaren gekend hebben, heeft de VSSE ertoe genoodzaakt om een aparte sectie voor inlichtingencollecte via sociale media (SOCMINT) op te richten.

DE BASIS VOOR BETERE SAMENWERKING

Een van de verdiensten van de WIV was ook dat ze de inlichtingendiensten uit hun cocon wist te halen. Ze creëerde een kader voor de samenwerking tussen de civiele en de militaire inlichtingendiensten enerzijds, en tussen de inlichtingendiensten en de gerechtelijke autoriteiten anderzijds. Eind van de jaren negentig stond dit soort samenwerking nog maar in de kinderschoenen, maar intussen zijn er grote stappen vooruit gezet. Het hoeft geen betoog dat de terreurdreigingen waarmee België vanaf 2014 in volle hevigheid werd geconfronteerd, hiertoe onrechtstreeks hebben bijgedragen. Het verder uitbouwen en versterken van de samenwerking met de nationale en internationale partners vormde ook de rode draad van de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie die zich over de aanslagen van 22 maart 2016 heeft gebogen. De VSSE beschikt intussen over een netwerk van liaisons en contactpersonen die de samenwerking en informatie-uitwisseling met andere, binnen- en buitenlandse inlichtingendiensten, gerechtelijke autoriteiten en administraties zo vlot mogelijk moet laten verlopen. Specifiek wat ADIV betreft, kan ik hier het Nationaal Strategisch Inlichtingenplan aanhalen. Het vormt de basis voor een nationale inlichtingenstrategie waarbij mensen en middelen van de betrokken diensten zo efficiënt mogelijk zullen worden ingezet, en waarbij de aanwezige inlichtingenexpertise geoptimaliseerd wordt.

> « Onze organieke wet van 1998 creëerde een kader voor een betere samenwerking met de veiligheidspartners »

De verjaardag van twintig jaar WIV leek me ook een mooie aanleiding om een breed publiek een overzicht te geven van de activiteiten van de VSSE van het voorbije jaar. Een dergelijk activiteitenverslag is enigszins ongewoon in de wereld van de inlichtingendiensten, waar begrippen als vertrouwelijkheid en discretie hoog in het vaandel worden gevoerd. Discretie mag echter geen synoniem of excuus worden voor 'geheimdoenerij'. In een democratisch stelsel mag er geen dubbelzinnigheid bestaan over de taken en de werking van een inlichtingendienst. Vanuit een functioneel oogpunt is de VSSE een overheidsadministratie die onderdeel uitmaakt van de FOD Justitie en onder de verantwoordelijkheid valt van de Minister van Justitie. De VSSE mag zich met andere woorden niet onttrekken aan haar verantwoordelijkheid tegenover haar voogdijoverheid en aan haar stakeholders, wat een minimum aan transparantie veronderstelt. Van bij mijn aantreden als administrateur-generaal in 2014 heb ik trouwens altijd de noodzaak aan meer transparantie onderstreept, zij het dan binnen de grenzen van wat voor een inlichtingendienst haalbaar is. Een heldere en consequente communicatie kan helpen om de vele mythes en misverstanden, die nog steeds de ronde doen over de VSSE, uit de wereld te helpen.

Eerst presenteren we een aantal fact and figures, die een kwantitatieve duiding geven van personeel, budget en workload van de VSSE. Daaruit blijkt duidelijk, dat we er met relatief bescheiden middelen toch in slagen een grote massa werk te verzetten.

Ook actuele thema's komen aan bod, zoals de vraag naar de actuele stand van de terreurdreiging en het delicate dossier van de radicalisering in de gevangenissen. Terrorisme heeft zijn wortels in religieus of ideologisch geïnspireerd extremisme. Als inlichtingendienst is het dan ook noodzakelijk om hierover een genuanceerde langetermijnvisie te ontwikkelen.

In tijden van *fake news, alternative facts* en manipulatie via sociale media is het nuttig om ook te focussen op de klassieke rol van de VSSE als contraspionagedienst. Fenomenen als spionage en inmenging - het manipuleren van besluitvormingsprocessen via illegale methodes - zijn niet samen met de Koude Oorlog verdwenen. Technologische ontwikkelingen en sociale media hebben ze grondig getransformeerd en ervoor gezorgd dat 'spionage 2.0' meer dan ooit relevant en actueel is.

Graham Greene, die als geen ander de wereld van de inlichtingendiensten kende, had het in een van zijn romans over *'the comfort of not learning from experience'.* Voor de VSSE, die zich flexibel moet opstellen in een complexe wereld met talrijke en snel evoluerende uitdagingen en bedreigingen, is dit duidelijk niet het geval. De terreurdreiging mag op het eerste gezicht dan wel aanzienlijk verminderd zijn, dit mag geen reden zijn om zich in slaap te laten wiegen of nonchalant te worden. Of, om nogmaals Greene te citeren: *'As long as nothing happens anything is possible.'*

Ik wens u, in naam van de Directie-Generaal en alle VSSE-medewerkers, alvast een aangename en verrijkende lectuur toe.

Jaak Raes

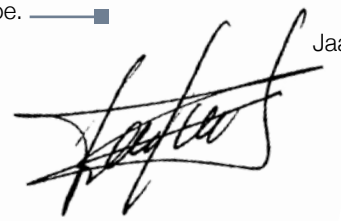

FACT AND FIGURES

LICHTE AANGROEI VAN HET PERSONEEL

De Veiligheid van de Staat telt 627 fte (januari 2018). Dat is netto 30 fte meer dan sinds het aantreden van de nieuwe directie. Dit cijfer moet echter genuanceerd worden, want in werkelijkheid werden méér medewerkers aangeworven. De verklaring is de volgende: ten eerste zijn in juni 2016 de protectieambtenaren overgeheveld naar de federale politie en werd ook de opdracht 'close protection' bij de politie ondergebracht. Ten tweede moet men rekening houden met het aantal vertrekkers, o.m. door pensionering.

Concreet zijn tussen begin 2016 en begin 2018 140 nieuwe medewerkers aangeworven, waarvan een deel de leemte invult die is ontstaan door het vertrek van de protectieambtenaren en een ander deel het aantal vertrekkers compenseert. De overige zijn de netto nieuwkomers.

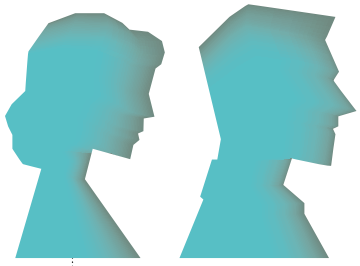

627 FTE
(JANUARI 2018)
> 65% werkt in onderzoek en analyse

Om aanzienlijke pensioneringsgolven voor de toekomst te ondervangen, wil de directie streven naar een permanente en verspreide aanwerving. Alvast is het zo, dat de verdubbeling van het personeel, zoals de directie onder meer heeft gevraagd tijdens de parlementaire onderzoekscommissie 'aanslagen', nog lang niet is bereikt. Nochtans is dat noodzakelijk, als de VSSE al haar wettelijke opdrachten terdege wil vervullen.

48,665 mio
2017

63,441 mio
2018

De stijging is te verklaren door een investering in ICT (onderdeel van de interdepartementale terro-enveloppe, toegekend vanaf 2016)

126 399
veiligheidsverificaties

MEER DAN 125.000 VEILIGHEIDSVERIFICATIES

In de context van de aanslagen is de vraag naar veiligheidsverificaties door de VSSE almaar toegenomen. Van bijna 70.000 in 2014 is het aantal quasi verdubbeld tot meer dan 125.000 verificaties in 2017. Een veiligheidsverificatie komt neer op een screening: de Veiligheid van de Staat trekt na of de persoon in kwestie gekend is in haar databanken. De dienst voert de screening uit in opdracht van de daartoe bevoegde Nationale Veiligheidsoverheid (NVO). De belangrijkste vragen voor screenings komen uit de volgende sectoren: naturalisaties en vragen voor het verwerven van de nationaliteit, luchthavens, politie, defensie, nucleaire sector. Sinds december 2015 worden ook alle personen gescreend die een internationale bescherming vragen (asiel, enz.).

Recente wetswijzigingen (*) zullen ongetwijfeld leiden tot extra aanvragen uit andere sectoren zoals de scheepvaart en het treinverkeer, energie, telecommunicatie…

(*) Het gaat om de wet van 23 februari 2018 houdende wijziging van de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen en het K.B. van 8 mei tot uitvoering van de wet van 11 december 1998 betreffende classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen, dat de sectoren en de bevoegde administraties vastlegt.

FOCUS
NAVO-TOP 11-12 JULI 2018

Specifiek in de aanloop naar de Navo-top voerde de VSSE bijna **5000** veiligheids-verificaties uit op vraag van de Nationale Veiligheidsoverheid.

DE INFORMATIESTROOM VAN EN NAAR DE VSSE

Meer dan 25.000 inkomende en ongeveer 9000 uitgaande berichten

De inkomende berichten zijn afkomstig van Belgische overheden (politie, OCAD, ADIV, parketten, gevangenissen, algemene directie crisiscentrum, FOD Justitie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken,…) en van buitenlandse zusterdiensten.

De uitgaande berichten zijn bestemd voor: Belgische (politieke, administratieve en gerechtelijke) overheden en partnerdiensten en buitenlandse zusterdiensten.

De toename van zowel de in- als de uitgaande berichten kan grotendeels worden toegeschreven aan de aanslagen.

AANTAL RAPPORTEN OVER DE GEVANGENISPROBLEMATIEK VERTIENVOUDIGD

Sinds de oprichting in augustus 2015 van de Cel Gevangenissen binnen de VSSE, die zich buigt over de problematiek van de gedetineerden, is het aantal rapporten van deze Cel gestegen van 45 (2015) tot 598 (2017).

MEER DAN 6400 VEILIGHEIDSONDERZOEKEN

In 2017 heeft de Veiligheid van de Staat meer dan 6400 veiligheidsonderzoeken afgerond. Dat is ruim een derde meer dan in 2014 (3858 onderzoeken). De stijging is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de vraag naar meer bescherming en meer veiligheid na de aanslagen van 2015 en 2016.

Een veiligheidsonderzoek is veel grondiger dan een veiligheidsverificatie en wordt uitgevoerd door een inlichtingen- of veiligheidsdienst, in casu de VSSE. Dat gebeurt op vraag van en onder toezicht van de Nationale Veiligheidsoverheid (NVO). Een dergelijk onderzoek gaat vooraf aan de uitreiking van een veiligheidsmachtiging, die noodzakelijk is voor wie beroepshalve in aanraking komt met geclassificeerde informatie of in een gevoelige omgeving werkt. Tijdens het veiligheidsonderzoek wordt nagegaan of de aanvrager betrouwbaar, loyaal en integer is en of, en in welke mate, hij kwetsbaar zou kunnen zijn voor druk van buitenaf. Wie een risicoprofiel heeft, kan een veiligheidsmachtiging ontzegd worden.

Veiligheidsonderzoeken zijn geregeld door de wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen van de Nationale Veiligheidsraad.

DE VISIE VAN GUY RAPAILLE

In wat hij een 'opiniestuk' noemt, herhaalt Guy Rapaille, erevoorzitter van het Vast Comité I voor de controle op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, dat de Veiligheid van de Staat nood heeft aan een groter budget en meer personeel. "Enkel zo zal de VSSE in staat zijn al haar opdrachten, zoals vastgelegd in de wet van 1998, terdege op zich te nemen."

Guy Rapaille, erevoorzitter van het Vast Comité I

Met deze paar regels ambieer ik geen academische studie te schrijven noch enige vorm van 'testament', in die zin dat ik mijn ambt als voorzitter van het Vast Comité I enkele maanden geleden heb neergelegd. Het betreft eerder een soort 'opiniestuk,' met alle beperkingen die dit genre met zich brengt.

In de eerste plaats dient de nadruk te worden gelegd op het initiatief van de VSSE om een activiteitenrapport te publiceren ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van de wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

In het verleden heeft de VSSE al enkele activiteitenrapporten uitgegeven, maar de publicatie ervan werd stopgezet om redenen waarover ik niet verder kan uitweiden. Een activiteitenrapport maakt de dienst waarvan de publicatie uitgaat, beter zichtbaar voor het grote publiek en maakt het mogelijk te breken met het beeld van een ondoorgrondelijke dienst waarvan de activiteiten door niemand gekend zijn. Een dergelijk rapport geeft aan de dienst ook zijn noodzakelijk bestaansrecht in onze maatschappij. In het kielzog van dit rapport mogen er nog vele andere volgen.

De VSSE liet het overigens niet enkel bij een activiteitenrapport. Zij heeft ook een nieuwe website gecreëerd. Vele andere diensten in het buitenland doen dit ook en het is overduidelijk dat de online communicatie het meer en meer wint van de communicatie op papier. Dit werd overigens mooi aangetoond in het doctoraat dat in februari 2018 door Arnaud Lelièvre werd voorgesteld aan de Université Catholique van Louvain-la-Neuve over 'de online communicatie van de inlichtingendiensten'.

HET INLICHTINGENWERK EN DE DIENSTEN

Er bestaat geen 'inlichtingencultuur' in België: de vaststelling is niet nieuw. Helaas is de toestand niet echt geëvolueerd. Graag wil ik deze vaststelling dan ook als uitgangspunt nemen om enkele bespiegelingen aan te kaarten.

Vooreerst een poging tot definitie. De 'inlichtingencultuur' is de erkenning van het gewicht en het belang van het inlichtingenwerk als hulpmiddel bij de politieke, administratieve en militaire (voor wat ADIV betreft) besluitvorming. Bijgevolg houdt dit enerzijds in, dat de diensten over het nodige budget en personeel moeten beschikken om hun wettelijke opdrachten te kunnen vervullen. Anderzijds moeten ook de principes gerespecteerd worden die de inlichtingenwereld sturen, waaronder met name discretie en geheimhouding.

De VSSE informeert onder meer de minister van Justitie en over de belangrijke dossiers ook de leden van de Nationale Veiligheidsraad. Op die manier zijn deze autoriteiten goed geïnformeerd om bepaalde beslissingen te kunnen nemen. Het is aan deze autoriteiten om er al dan niet rekening te houden bij hun politieke beslissingen. Dat is hun verantwoordelijkheid.

Veel van de inlichtingen die de VSSE produceert, zijn gericht op de strijd tegen het islamitisch terrorisme. Hoewel deze strijd bijzonder belangrijk is, vormt hij slechts een deel van de wettelijke opdrachten van de dienst.

Het dossier Schild & Vrienden schetst een mooi beeld van de huidige stand van zaken. De nieuwe middelen die de VSSE kreeg, werden toegekend in het kader van de strijd tegen het islamitisch terrorisme. Vandaar dan

ook dat de leidinggevenden naar aanleiding van dat dossier hun vraag naar meer middelen en meer personeel nog maar eens hebben herhaald.

De diensten hebben ook de plicht om de minister en de Nationale Veiligheidsraad zo objectief mogelijk en binnen de kortst mogelijke termijn te informeren.

Tijdens de onderzoeken of naar aanleiding van bepaalde specifieke vragen heb ik kunnen vaststellen dat deze nota's objectief waren opgesteld en binnen een redelijke termijn werden overgemaakt. Wat dat betreft vervult de VSSE zeker haar opdracht.

Voor minder strategische materies is dat enigszins anders. Ik denk daarbij aan de adviezen inzake het verwerven van de nationaliteit en de verslagen opgemaakt in het kader van veiligheidsmachtigingen, -attesten en adviezen.

Het heikele punt is daarbij vaak het personeel - wat deels voortvloeit uit het gebrek aan een inlichtingencultuur. De administrateur-generaal heeft voor de Parlementaire Onderzoekscommissie 'Terroristische aanslagen' verklaard, dat indien men zijn dienst vergelijkt met gelijkaardige diensten in de buurlanden, de VSSE over meer dan 1200 personeelsleden zou moeten beschikken.

Ik heb geen informatie over de methodologie die hij daarbij gebruikt, noch of de administrateur-generaal vertrekt van een pure vergelijking. Maar het is wel zo dat het vast Comité I in de loop der jaren ook meermaals de aanbeveling heeft gegeven om de diensten, en dus de VSSE, met voldoende menselijke en budgettaire middelen uit te rusten. Idealiter en met inachtneming van politieke beslissingen daaromtrent zou een aanzienlijke aanwerving van personeelsleden op korte termijn uitgevoerd moeten worden, onder andere om de toekomstige pensioneringen te compenseren. Het is vooral noodzakelijk om een regelmatige aanwerving te voorzien, om te voorkomen dat een volledige generatie personeelsleden met pensioen gaat - wat op heden vaak het geval is. Daarnaast moet een regelmatige aanwerving ook de overdracht van kennis en *good practices* tussen de oude en nieuwe collega's mogelijk maken - wat op heden te weinig het geval is. Het Comité I had deze aanbeveling reeds gedaan in het auditverslag van de Veiligheid van de Staat in 2010. Er werd echter geen gehoor aan gegeven.

> «Het is noodzakelijk om regelmatig aan te werven om te voorkomen dat een volledige generatie personeelsleden op hetzelfde moment met pensioen gaat»

Bij haar indiensttreding in 2014 heeft de huidige directie van de VSSE, gezien het beschikbaar personeel, aangegeven dat dienst niet in staat was om alle voorziene wettelijke opdrachten in te lossen en dat het noodzakelijk was om prioriteiten te stellen: het radicaal islamisme, spionage en de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel (hoewel het WEP niet echt een prioriteit lijkt).

Het was een 'gedwongen' keuze die in die omstandigheden te rechtvaardigen was, temeer omdat quasi alle middelen vanaf 2015 besteed werden aan islamitisch contraterrorisme na de bloederige aanslagen in Parijs, Brussel en andere Europese steden…

Vanuit mijn standpunt mag deze keuze in die feitelijke omstandigheden niet bekritiseerd worden, maar zij vormt niettemin een probleem.

Enkele wettelijke opdrachten voorzien in de wet van 30 november 1998 worden verwaarloosd: met name schadelijke sektarische organisaties en proliferatie van massavernietigingswapens. Het WEP wordt niet voldoende opgevolgd. In werkelijkheid wordt de organieke wet niet nageleefd, ook al heeft de toezichthoudende minister de beslissing van de directie 'gedekt'. Vanuit democratisch standpunt is een dergelijke toestand problematisch: de wet, die de uitdrukking is van de wil van de wetgever, wordt in zekere zin ter zijde geschoven. Door de aangekondigde langzame afname van het islamitisch terrorisme en de eventuele toekenning van nieuwe middelen kan men gaan hopen dat de VSSE al haar taken opnieuw zal kunnen opnemen, voordat zich een 'ramp' voordoet, wat steeds mogelijk is. Binnen het domein van het extremisme zou dit bijvoorbeeld voor problemen kunnen zorgen.

> Prioriteiten stellen was een 'gedwongen' en te rechtvaardigen keuze. Vanaf 2015 en na de aanslagen van Parijs, Brussel en andere Europese steden is een belangrijk deel van de middelen gewijd aan islamitisch contraterrorisme

Het gedeeltelijk of volledig opgeven van bepaalde materies brengt andere ongewenste effecten met zich mee: de expertise van deze materies gaat verloren, de opvolging wordt niet meer verzekerd en de bronnen worden niet meer geactiveerd, wat het verlies aan expertise nog erger maakt. Wanneer opnieuw geïnvesteerd zal moeten worden in deze opgegeven materies, zullen er onvermijdelijk moeilijkheden opduiken en de VSSE zal niet in staat zijn om op korte termijn doelmatig en efficiënt te zijn.

De huidige toestand zorgt nog voor een ander negatief gevolg. Een van de functies van een inlichtingendienst is om in een vroegtijdig stadium nieuwe vormen van dreigingen op te sporen. Dit wordt soms *predictive intelligence* genoemd. Als de dienst niet meer in staat is om te investeren in het opsporen van nieuwe dreigingen, dan zou de veiligheid in het algemeen bedreigd kunnen worden.

Het ontbreken van een inlichtingencultuur in België heeft een soort van *collateral damage* tot gevolg, namelijk de juridisering, of zelfs de overjuridisering van dossiers inzake terrorisme. Het is niet de bedoeling om de samenwerking tussen de inlichtingendiensten en de gerechtelijke overheden en de politie, die trouwens in de wet voorzien is, in vraag te stellen. De juridisering heeft echter haar grenzen, die aan het licht werden gebracht door de parlementaire onderzoekscommissie 'terroristische aanslagen'.

De VSSE mag en moet het gebrek aan middelen bij de federale politie niet compenseren en mag, noch moet, een 'aanvullende politie' worden. Zij heeft andere opdrachten. Haar personeelsleden hebben een andere opleiding genoten en hebben trouwens niet de hoedanigheid van officier van de gerechtelijke politie. De parlementaire onderzoekscommissie had alternatieven aangehaald voor de juridisering. Er bestond een politieke consensus in dit opzicht, maar de concretisering van deze aanbevelingen laat op zich wachten…

In de volgende jaren zal de uitdaging voor de VSSE erin bestaan om haar specifiek karakter van inlichtingendienst te behouden los van de diensten van het Parlement zoals deze in de buurlanden bestaan: Nederland, Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, …

Bepaalde personen in België zouden van de VSSE een 'DG' (directie-generaal) van de federale politie willen maken! Let op voor het gevaar hiervan…!

EN WAT MET HET TOEZICHT?

Het parlementair of democratisch toezicht is een 'basisnorm' geworden in de democratische landen. België heeft hier al zeer vroeg werk van gemaakt, in 1991, en koos voor een bijzonder systeem, want de controle gebeurt door een onafhankelijk comité dat verslag uitbrengt aan een gespecialiseerde Commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (tot in 2014, van de Senaat).

Elk land heeft zijn eigen systeem en de bevoegdheden van de controleorganen verschillen. Het Belgische systeem is gekend in het buitenland omdat het herhaaldelijk werd voorgesteld als een 'model' dat als inspiratie kan dienen voor andere landen.

De controle moet plaatsvinden met het vertrouwen van de gecontroleerde diensten, waarbij 'vertrouwen' niet verward mag worden met 'oogluikend toestaan'. De controleur moet zijn rol vervullen en overtredingen, tekortkomingen enzovoort aan het licht brengen indien hij deze vaststelt, maar steeds met de bedoeling om redelijke verbeteringen voor te stellen. Het doel van de controle is dus niet om te sanctioneren maar om verbeteringen door te voeren die de veiligheid van de Staat en onze medeburgers ten goede komen, met inachtneming van het Recht.

Het Comité I heeft inderdaad een benijdenswaardige positie: het staat tegelijkertijd dicht bij de diensten maar maakt geen deel van hen uit. Het bezit de luxe om rustig

> Tijdens de onderzoeken kon ik vaststellen dat nota's aan de autoriteiten objectief waren opgesteld. Wat dat betreft vervult de VSSE zeker haar opdracht

te kunnen nadenken, zonder daarbij te worden meegesleept in de dagelijkse taken van diensten die steeds vaker onder tijdsdruk werken.

De wettelijke opdracht van het Comité I is het, zo volledig en zo objectief mogelijk informeren van het Parlement, in casu, de Opvolgingscommissie. Dit doet het door gedeclassificeerde verslagen voor te leggen die conclusies en aanbevelingen bevatten.

HIERBIJ MOETEN TWEE BEMERKINGEN WORDEN GEMAAKT:

› **IN DE EERSTE PLAATS** inzake de 'lekken' of andere vormen van verspreiding naar aanleiding van de bespreking van de onderzoeksverslagen. Zonder hiervoor iemand verantwoordelijk te willen stellen, is het noodzakelijk om zich er op alle niveaus van bewust te zijn dat deze 'lekken' de diensten in moeilijkheden kunnen brengen, in het bijzonder voor wat betreft hun relaties met buitenlandse partnerdiensten;

› **TEN TWEEDE** heeft er zich een ontwikkeling voorgedaan nadat de Opvolgingscommissie in 2014 een Commissie van de Kamer is geworden en niet langer van de Senaat. De leden vragen dat de uitvoering van de onderzoeken sneller zou verlopen, wat op zich pertinent is. Het is echter niet altijd eenvoudig om snelheid te combineren met kwaliteitsvol onderzoek. Af en toe is het noodzakelijk om de tijd te nemen om na te denken…

> «'Lekken' uit onderzoeksverslagen kunnen de diensten in moeilijkheden brengen, in het bijzonder voor wat betreft hun relaties met buitenlandse partnerdiensten»

In verband met de werking van de parlementaire controle, wil ik overigens verwijzen naar de doctoraatsthesis die in 2014 door David Stans werd voorgesteld aan de Universiteit van Luik: *"Le Comité permanent R dans sa relation avec le Parlement et certains acteurs du pouvoir exécutif : Cohérence et Incohérence"* (nvdr: Het Vast Comité I in zijn relatie tot het Parlement en bepaalde actoren van de uitvoerende macht: Coherentie en Incoherentie).

De aard van het toezicht evolueert. In het begin ging het over toezichtsonderzoeken die betrekking hadden op feiten of gebeurtenissen in het verleden. Vandaag heeft het Comité I naast deze onderzoeken nog andere, nieuwe opdrachten te vervullen, in de eerste plaats het controleren van BIM's en, sinds kort, de controle van de 'bijzondere' gewone methoden (camerabeelden, *Passenger Information Unit,*…).

Binnenkort zal het Comité I bovendien ook optreden als gegevensbeschermingsautoriteit van de volledige sector verbonden aan de 'nationale veiligheid'. In dit verband zal het Comité I voor dit bijzondere en technische vakgebied nieuwe controlemethoden op punt moeten stellen.

Al deze nieuwe bevoegdheden die aan het Comité I worden toegekend, zullen onvermijdelijk aanleiding geven tot nieuwe vormen van relaties tussen de diensten en het Comité I. Wordt vervolgd…

EN MORGEN…

De diensten, en de VSSE in het bijzonder, zullen in de jaren die volgen geconfronteerd worden met grote uitdagingen (nieuwe dreigingen, internationale dimensies van de dreigingen, sociale media, cyberdreigingen,…). Het is absoluut noodzakelijk dat zij zich hierop voorbereiden, maar ook dat zij zich blijven inzetten voor een inlichtingendienst die modern is, zowel op het vlak van organisatie als van werking, die de *'core business'* van het inlichtingenwerk centraal blijft stellen: opkomende dreigingen detecteren, de bestaande dreigingen opvolgen, zeker wanneer die naar geweld kunnen evolueren, en de autoriteiten hierover berichten.

Ook het Comité I zal zich verder moeten ontwikkelen,-gelet op deze nieuwe opdrachtenen zich nog meer professionaliseren, met in het achterhoofd de gedachte dat de controle niet tégen de diensten gebeurt, maar samen met hen.

HET WERK VAN DE VSSE: MEER DAN ALLEEN CONTRATERRORISME

De aanslagen van 22 maart 2016 leken het werk van de Veiligheid van de Staat (VVSE) te hebben verengd tot terreurbestrijding. Maar de VSSE is ook actief op tal van andere domeinen.

De wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen - en veiligheidsdienst kent aan de VSSE een uitgebreide reeks opdrachten toe.

De inlichtingenbevoegdheid wordt daarin als volgt omschreven: *'het inwinnen, analyseren en verwerken van inlichtingen die betrekking hebben op elke activiteit die de inwendige veiligheid van de Staat en het voortbestaan van de democratische en grondwettelijke orde, de uitwendige veiligheid van de Staat en de internationale betrekkingen, het wetenschappelijk of economisch potentieel […] of elk ander fundamenteel belang van het land […] bedreigt of zou kunnen bedreigen (artikel 7).'* Artikel 8 preciseert deze 'activiteit': het gaat om *'spionage, inmenging, terrorisme, extremisme, proliferatie, schadelijke sektarische organisaties en criminele organisaties'.* De VSSE heeft dus een veel ruimer actieterrein dan enkel contraterrorisme.

LANGETERMIJNWERKING

Anders dan bij de politiediensten, die vooral reactief en binnen een gerechtelijke logica werken, ligt binnen de VSSE de nadruk veeleer op de langetermijnwerking. Het opsporen en opvolgen van extremistische tendensen en groeperingen, wat samenhangt met de strijd tegen het terrorisme, vergt zo'n langetermijnvisie. Ook al leidt extremisme niet noodzakelijk tot terrorisme, toch kunnen tal van links worden gelegd tussen extremistische en terroristische milieus. Er is ook een reëel en bewezen risico dat individuen met extremistische politieke, religieuze of maatschappelijke opvattingen kunnen overgaan tot het gebruik van terroristisch geweld. Dit geldt niet alleen voor aanhangers van een radicale interpretatie van de islam, maar ook voor links- of rechts-extremisten, of individuen die geweld gebruiken om politieke doeleinden te verwezenlijken.

Ook de opvolging van radicaliseringsprocessen valt onder deze invalshoek. Een radicaliseringsproces kan gedefinieerd worden als een mentale en psychologische evolutie, waardoor iemand tot extremistische religieuze of ideologische opvattingen gedreven wordt. Het is een complex proces dat door veel verschillende factoren kan beïnvloed worden, maar het is duidelijk dat een grote impact uitgaat van de sociale omgeving waarin iemand evolueert.

De voorbije jaren is de aandacht voor radicalisering in de gevangenissen sterk toegenomen. Binnen het gesloten en geïsoleerde milieu dat een gevangenis per definitie is, zijn gevangenen vaak op zoek naar mentale en psychologische steun. De ontdekking of herontdekking van de radicale islam kan voor hen een uitweg zijn om in het reine te komen met hun verleden, om gezag en respect af te dwingen bij medegevangenen of om een pseudo-religieuze rechtvaardiging te vinden voor hun crimineel gedrag. Er zijn tal van voorbeelden bekend van terroristen, voor wie een passage in een penitentiaire instelling doorslaggevend was om de stap van criminaliteit naar terrorisme te zetten. Met de exponentiële toename van het aantal individuen dat vastzit voor aan terrorisme gerelateerde feiten, zorgt dit voor een reëel maatschappelijk probleem. Een paar jaar geleden heeft de VSSE daarom een aparte sectie 'Radicalisering in gevangenissen' opgericht. Die buigt zich specifiek over inlichtingenwerking rond deze problematiek.

> «De dienst sensibiliseert economische en wetenschappelijke actoren om hen bewust te maken van de risico's van economische spionage»

De exponentiële groei van de sociale media heeft ook een grote invloed gehad op radicaliseringsprocessen en de verspreiding van extremistische ideeën. Sociale media bieden immers de mogelijkheid om informatie en propaganda met een ruimere of kleinere groep 'volgers' te delen, om de ideologische dynamiek binnen een bepaalde (besloten) groep te versterken, om té gevoelige communicatie eventueel te versleutelen... De snelle ontwikkeling van deze media en hun niet te onderschatten maatschappelijke impact, vormen voor de inlichtingenwerking van de VSSE zowel een uitdaging als een opportuniteit.

DIPLOMATIEKE OF JOURNALISTIEKE COVER

De strijd tegen spionage is een bevoegdheid van de VSSE die traditioneel erg tot de verbeelding spreekt. De 'klassieke' spionage wordt bedreven door buitenlandse inlichtingenagenten die onder een diplomatieke of journalistieke cover gevoelige diplomatieke, politieke of militaire informatie proberen te achterhalen. Het is geen fenomeen dat beperkt bleef tot de Koude Oorlog, zoals al te vaak wordt gedacht. Als gastland van de belangrijkste Europese instellingen en van de hoofdzetel van de NAVO, is België nog steeds een doelwit voor spionageactiviteiten.

De VSSE is ook bevoegd voor de bescherming van het nationale wetenschappelijke en economische potentieel. Het betreft de bescherming van voor ons land strategische economische sectoren en van onze capaciteiten op het vlak van onderzoek en ontwikkeling. De dienst voert daartoe een preventie- en sensibiliseringspolitiek om zo de economische en wetenschappelijke actoren in ons land bewust te maken van de risico's van economische spionage.

Ten slotte mag men niet uit het oog verliezen, dat ons land een hele reeks omvangrijke en minder omvangrijke buitenlandse diaspora's kent. Spanningen tussen en binnen bepaalde bevolkingsgroepen en gemeenschappen zijn daardoor bijna niet te vermijden. Ze leiden tot een verhoogd risico op inmenging vanuit het buitenland. Sommige buitenlandse inlichtingendiensten doen pogingen om hun diaspora in ons land te infiltreren en te manipuleren. De redenen hiervoor kunnen erg divers zijn: de diaspora instrumentaliseren voor binnenlandse politieke doeleinden, oppositiegroepen decredibiliseren, de diaspora tegen andere bevolkingsgroepen opzetten, enzovoort.

> «Een aparte sectie binnen de VSSE buigt zich over de inlichtingenwerking rond radicalisering in de gevangenissen»

Minder gekend bij het brede publiek is dat de VSSE ook een betekenisvolle partner is in de strijd tegen de proliferatie van chemische, biologische, radiologische of nucleaire wapens. Een opdracht die rechtstreeks verband houdt met bepaalde internationale engagementen van ons land om de verspreiding van dergelijke wapens tegen te gaan, bijvoorbeeld in het kader van internationale sanctieregimes tegen landen als Noord-Korea. Het gaat hierbij zowel om de verspreiding van het materiaal nodig om de wapens te maken, als om de technologie en de knowhow. De strijd tegen proliferatie is een bevoegdheid op zich, maar heeft ook een aantal afgeleiden naar andere opdrachten van de VSSE. Zo is contraproliferatie ook bedoeld om te vermijden dat chemische of nucleaire wapens in handen zouden vallen van terroristische groeperingen.

Dit toont duidelijk aan dat de verschillende werkdomeinen van de VSSE geen aparte kokers vormen. Vaak is er sprake van wederzijdse beïnvloeding en kruisbestuiving. Opvolging van extremistische groeperingen houdt in principe geen verband met spionage of inmenging, maar die situatie verandert wanneer een buitenlandse mogendheid of groepering een extremistische groepering in België gaat steunen of manipuleren voor eigen doeleinden. Eerder werd met het voorbeeld van radicalisering in de gevangenissen al gewezen op de nauwe banden tussen terrorisme en gewone criminaliteit. Dat verklaart waarom ook de opvolging van georganiseerde misdaad - in principe nochtans een zuiver politionele en gerechtelijke opdracht - deel uitmaakt van de taken van de VSSE zodra sprake is van een link met een andere bevoegdheid van de VSSE.

Dergelijke voorbeelden tonen aan dat een goede samenwerking, zowel binnen de verschillende entiteiten van de VSSE als met de nationale en internationale partnerdiensten van de VSSE, van cruciaal belang is voor een efficiënte inlichtingenwerking.

HOE GROOT BLIJFT DE JIHADISTISCHE DREIGING?

Twee jaar na de aanslagen van 22 maart 2016 rijst de vraag, hoe groot het risico is om nogmaals met een dergelijke terreuraanslag geconfronteerd te worden. Is ons land opnieuw veilig geworden, of toch niet?

De terreurdreiging in België en Europa was de jongste jaren onlosmakelijk verbonden met de opkomst van de terreurgroep Islamistische Staat (IS) en met de duizenden *foreign terrorist fighters* (FTF'ers) die naar Syrië trokken om er zich aan te sluiten bij IS of andere terreureenheden. Het werd al snel duidelijk dat IS en zijn FTF'ers niet alleen een grote en negatieve impact hadden op de politieke situatie en de veiligheidsomgeving van het Midden-Oosten, maar ook, en in toenemende mate, op de veiligheidssituatie in Europa.

Voor ons land werd deze dreiging voor het eerst geconcretiseerd met de aanslag tegen het Joods Museum in mei 2014, de eerste aanslag op Europese bodem door een zogenaamde *returnee,* een teruggekeerde Syriëstrijder. Een klein jaar later, begin 2015, werd in Verviers, na maandenlang intensief inlichtingenwerk van de VSSE, een terreurcel opgerold die op het punt stond grootscheepse aanslagen te plegen. De aanslagen in Parijs in november 2015 maakten ons duidelijk waaraan we toen - voorlopig - ontsnapt waren, totdat vier maanden later ook Brussel door grootschalige terreuraanslagen getroffen werd.

Net na de aanslagen was er een algemene vrees dat dit niet het eindpunt van een cyclus was, die met de aanslag tegen het Joods Museum begonnen was, maar het begin van een nieuwe, nog grootschaliger golf van terroristisch geweld. Deze vrees is gelukkig niet bewaarheid geworden. Het dreigingsniveau, dat OCAD vastlegt op basis van informatie van zijn steundiensten, is na de aanslagen in Brussel geleidelijk gedaald van 4 (het hoogste niveau) naar 2. Concreet betekent dit dat een terreuraanslag mogelijk, maar weinig waarschijnlijk is.

INTERNATIONALE EN NATIONALE CONTEXT

De terreurdreiging en de mate waarin ze concreet en acuut is, hangt zowel af van de internationale context als van een aantal nationale factoren, en vooral van het samenspel tussen die twee niveaus.

Internationaal heeft IS zware klappen gekregen, maar het zou voorbarig zijn om de terreurbeweging als volledig verslagen te beschouwen. In 2008-09 werd de voorloper van IS na een intensieve Iraaks-Amerikaanse contraterreuroperatie ook al eens als 'verslagen' beschouwd, nadat de groepering meer dan vier vijfde van haar kaders en bijna al haar grondgebied verloren was. Enige voorzichtigheid is dus geboden.

Ook de voedingsbodem voor het terrorisme is niet fundamenteel veranderd: de gepercipieerde of reële discriminatie, de politieke instabiliteit, de slechte economische omstandigheden, de werkloosheid, de lage ontwikkelingsgraad. Ook de levensomstandigheden in Syrië en Irak zijn er de voorbije jaren allesbehalve op vooruit gegaan. Hetzelfde geldt trouwens ook voor andere regio's waar terreurbewegingen actief zijn of waren, zoals Somalië, Afghanistan, Libië, Jemen, de Sahel,…

In al deze regio's is een duidelijke heropleving van het jihadistische gedachtegoed merkbaar. De 'vlaggen' mogen dan wel van naam veranderen, maar de 'lading' die ze dekken, blijft dezelfde, of het nu gaat om IS, Al Qaeda of andere bewegingen. We mogen ons dan ook niet blindstaren op de al bij al kleine verschillen tussen deze groeperingen, maar moeten vooral oog hebben voor wat hen verbindt: een internationale jihadistische ideologie. Nu IS verzwakt is, vrezen velen dat Al Qaeda haar vroegere leidinggevende positie binnen het internationale jihadisme zal proberen te heroveren, terwijl anderen zelfs speculeren over een mogelijke fusie tussen IS en Al Qaeda. Geen van beide scenario's lijkt op korte termijn erg realistisch, maar ze maken wel duidelijk dat de mondiale jihadistische beweging geen voorbijgaand fenomeen is, en mogelijk zelfs 'het nieuwe normaal' zou kunnen worden.

In ons land wordt de concrete terreurdreiging op dit moment vooral door twee factoren bepaald: **de situatie van de Belgische FTF'ers** en de dreiging van de zogenaamde *lone actors.*

Sinds de aanslag tegen het Joods Museum is iedereen zich scherp bewust van het risico op aanslagen door FTF'ers, al dan niet aangestuurd door de zogenaamde 'cel externe operaties' van IS, met de aanslagen in Parijs en Brussel als meest sprekende voorbeelden. Nu het IS-Kalifaat – letterlijk – van de kaart verdwenen is, is de directe dreiging die uitgaat van de FTF'ers sterk afgenomen.

Het aantal Belgische FTF'ers is sinds 2016 opvallend stabiel gebleven. Van de meer dan 400 personen die sinds 2012 vanuit ons land naar Syrië trokken om er zich aan te sluiten bij jihadistisch geïnspireerde, gewapende groeperingen, zijn er 130 inmiddels teruggekeerd (met inbegrip

van een aantal daders van de terreuraanslagen in Parijs en Brussel). Van de overblijvende Belgische FTF'ers zou bijna de helft gesneuveld zijn, waardoor er naar schatting nog ongeveer 150 Belgische FTF'ers ter plaatse actief zijn.

Het is bijna onmogelijk om hier precieze cijfers op te kleven, omdat het maar zelden mogelijk is om met honderd procent zekerheid te zeggen of een bepaalde FTF'er nog in leven is of niet. Sommige FTF'ers die volgens bepaalde bronnen overleden waren, bleken achteraf toch nog in leven te zijn. Over sommige andere is al zeer lange tijd niets meer vernomen, wat het vermoeden doet rijzen dat ze daadwerkelijk overleden zijn.

GEEN MASSALE TERUGKEER

Enigszins verrassend heeft de implosie van het Kalifaat niet geleid tot een massale terugkeer van FTF'ers, waardoor ook het aantal *returnees* al enkele jaren nagenoeg stabiel gebleven is. Ook de vrees dat FTF'ers vanuit Syrië en Irak naar andere jihadistische zones zouden trekken (Afghanistan, de Sinaï, Somalië, Zuid-Oost-Azië,…) is tot nu toe nog niet uitgekomen.

De voorbije twee jaren hebben we vastgesteld dat vooral vrouwelijke FTF'ers (vrouwen die alleen naar Syrië getrokken zijn, of die meegereisd zijn met een partner die FTF'er is) met hun kinderen willen terugkeren. Deze terugkeerpogingen lijken vooral ingegeven door de steeds moeilijker en gevaarlijker levensomstandigheden in wat ooit het IS-Kalifaat was. Hun verlangen om naar ons land terug te komen, is dus vooral door pragmatische motieven ingegeven, en niet zozeer door een daadwerkelijke deradicalisering.

De tweede factor die bepalend is voor de terreurdreiging in ons land zijn de ***lone actors,*** alleen handelende geradicaliseerde individuen. Sinds de aanslagen van 22 maart 2016 is ons land vijfmaal geconfronteerd geweest met aanslagen die gepleegd werden door *lone actors*. Hierbij vielen, daders niet meegerekend, in totaal drie doden – allen slachtoffers van de aanslag in Luik van 29 mei 2018, waarbij twee politieagenten en een toevallige voorbijganger gedood werden.

Er vallen een aantal opvallende parallellen te trekken tussen deze aanslagen. Opmerkelijk is dat het in bijna alle gevallen gaat om daders die vooraf niet of nauwelijks bekend waren bij de inlichtingendiensten voor ideologisch of religieus extremisme, of betrokkenheid bij terroristische milieus. Het feit dat het om personen gaat die (tot dan toe) onder de radar gebleven waren, bemoeilijkt de tijdige detectie van dergelijke terreurplannen, die bovendien vaak op zeer korte tijd geconcipieerd en uitgevoerd worden.

Anderzijds valt het maar zelden voor dat een *lone actor* daadwerkelijk helemaal in zijn eentje, zonder de minste hulp of inspiratie van buitenaf, tot zijn terreurdaad overgaat. In de meeste gevallen is er enige invloed van derden, hoe miniem ook, in het radicaliseringsproces van de *lone actor* of in de praktische voorbereidingen op zijn actie. Dergelijke interferenties bieden in theorie operationele kansen voor de inlichtingendiensten.

Een ander opvallend kenmerk is de opmerkelijke constante in de keuze van de doelwitten : vrijwel altijd gaat het om zichtbare symbolen van het gezag, geüniformeerde politiemensen of militairen. *Lone actors*, althans in de recente Belgische casussen, lijken eerder geïnteresseerd in symbolische targets dan in het maken van zoveel mogelijk slachtoffers.

Deze factor kan ook helpen verklaren waarom de gevolgen van de vijf *lone actor* aanslagen die we de voorbije twee jaar te verwerken kregen, relatief beperkt bleven. Ook het feit dat, op één uitzondering na (de aanslagpoging met een *improvised explosive device* (IED) in het Centraal Station in Brussel), de daders steevast kozen voor eenvoudige steekwapens om hun aanslag te plegen, kan ervoor gezorgd hebben dat de impact relatief beperkt bleef.

DEMOCRATISERING VAN DE TERREUR

In vergelijking met twee jaar geleden kunnen we dus voorlopig besluiten dat de dreiging enerzijds afgenomen is, maar tegelijk ook meer diffuus en minder zichtbaar geworden is.

De terreurgolf van de voorbije jaren heeft, samen met de snelle ontwikkeling van communicatiemedia, gezorgd voor een 'democratisering' van de terreur. De propagandamachine van IS mag dan wel grotendeels zijn stilgevallen, de propaganda die IS vroeger verspreid heeft, wordt nog steeds volop uitgewisseld en gedeeld tussen extremisten overal ter wereld. Dit geldt niet alleen voor propaganda in de enge zin van het woord, maar ook voor terroristische knowhow rond het zelf fabriceren van IED of chemische wapens, informatie rond encryptie, anoniem surfen, … Dit betekent dat zowel de ideologische basis voor een bepaalde categorie terroristische daden als de praktische kennis om daadwerkelijk over te gaan tot terreurdaden nog nooit zo wijd verspreid en algemeen toegankelijk was als vandaag.

Blijft de vraag wie dan mogelijk de stap kan en zal zetten naar een terreurdaad. Om hierop een antwoord te vinden, mag men zich niet beperken tot de *usual suspects,* zoals (gewezen) FTF'ers of personen die eerder al voor terrorisme veroordeeld waren. Een dergelijke aanpak, hoe logisch en verleidelijk ook, kan mogelijk leiden tot het negeren van andere, minder vanzelfsprekende, potentiële daderprofielen. Het profiel van de daders van de aanslagen in Parijs en Brussel heeft aangetoond hoe snel gewone criminelen de stap kunnen zetten naar ideologisch geïnspireerd geweld; de helft van de Belgische FTF'ers had trouwens een crimineel verleden. Het komt er dus vooral op aan, om zo snel mogelijk signalen te detecteren die erop wijzen dat iemand mogelijk een radicaliseringsproces doormaakt, om zo vroeg mogelijk in dit proces te kunnen ingrijpen.

RADICALISERING IN DE GEVANGENISSEN BLIJFT AANHOUDEN

In de komende jaren zal de opvolging van vrijgekomen, voor terrorisme veroordeelde gedetineerden één van de grote aandachtspunten vormen voor de VSSE.

Radicalisering in de gevangenissen is geen nieuw fenomeen. Penitentiaire instellingen in het westen vormen al sinds 9/11 een potentiële voedingsbodem voor radicaal gedachtegoed. De eerste aanslagen van islamitisch-terroristische aard, gepleegd door daders die in de gevangenis geradicaliseerd waren, vonden plaats in bijvoorbeeld Madrid in 2003 of nog, in Toulouse door Mohammed Merah in 2012.

België leek in eerste instantie gespaard te blijven van terroristische aanslagen. Vanaf 2014 echter stelden de veiligheidsdiensten, ook in ons land, vast dat terrorismedossiers vertakkingen hadden binnen het gevangeniswezen. Sommige terroristen onderhielden rechtstreekse contacten met gevangenen. Daarnaast bleek dat steeds meer criminelen radicaliseerden in de gevangenis. Hun verblijf vormde de beslissende stap in hun radicaliseringsproces. Zo ontstond een generatie 'ganster-jihadisten', zware criminelen met een gevangenisverleden die zich aansloten bij de Belgische Syrië-strijders. Ze waren zeer gevaarlijk: hun criminele expertise wendden ze aan om terroristische activiteiten te ontplooien.

Voor alle duidelijkheid: dit is geen fenomeen uit het verleden. Het geval Benjamin Herman, de gedetineerde die tijdens een penitentiair verlof twee politie-inspecteurs doodde in Luik, heeft op een dramatische manier duidelijk gemaakt dat de gevangenissen terecht de aandacht van de veiligheidsdiensten blijven opeisen.

Over hoeveel gedetineerden spreken we? Het is moeilijk cijfers te plakken op het aantal geradicaliseerde gedetineerden in de Belgische gevangenissen. Radicaliseringsprocessen zijn zeer complex en hebben verschillende verschijningsvormen. Sommige gedetineerden gedragen zich enkel openlijk radicaal vanuit een gevoel van frustratie binnen de gevangenisomgeving. Andere blijven discreet om hun extremistische gedachtegoed te verhullen en onder de radar van het personeel te blijven.

Het aantal gedetineerden gelinkt aan radicalisme en terrorisme is sinds 2014 in elk geval alleen maar toegenomen. In september 2018 telden de Belgische gevangenissen 130 gedetineerden die voor terrorisme veroordeeld zijn of in voorhechtenis zitten in een terrorismedossier.

DE AANPAK VAN DE VSSE EN DE VEILIGHEIDSDIENSTEN

Tot 2015 wisselde het gevangeniswezen op de klassieke manier informatie uit met de VSSE, via een contactpersoon. Midden 2015 heeft de directie van de Veiligheid van de Staat echter beslist om een aparte 'cel gevangenissen' op te richten. Ze telde bij aanvang 2 medewerkers. In 2017 werd ze uitgebreid tot 10 en in 2018 tot 12 medewerkers. De cel werkt intensief samen met de 'cel extremisme' (CelEx) van het gevangeniswezen die verantwoordelijk is voor deze problematiek.

Naast deze samenwerking bestaat sinds een tweetal jaar ook **een operationele 'werkgroep Gevangenissen',** een permanent overlegorgaan voorgezeten door de VSSE, waar dossiers besproken worden en informatie wordt uitgewisseld met het gevangeniswezen, OCAD (Orgaan voor de Coördinatie en de Analyse van de Dreiging) en de centrale diensten Terrorisme van de federale politie (DJSOC/Terro). Het orgaan kadert in het federaal actieplan Radicalisme (Plan R).

Driemaal per jaar vergadert, in datzelfde kader, daarnaast ook de **'strategische werkgroep Gevangenissen'.** Naast de VSSE zetelen er: de centrale terro-diensten van de federale politie (DJSOC/Terro), het gevangeniswezen, het OCAD, de Algemene Directie Crisiscentrum, de militaire inlichtingendienst (ADIV), de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken, de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ), de justitiehuizen (van de Vlaamse en de Franse gemeenschap) en het administratief en technisch secretariaat van de minister van Justitie. De informatieflux tussen de verschillende diensten wordt er geëvalueerd en er worden nieuwe tendenzen besproken, alsook de strategische aanpak ervan.

«Nóóit eerder hadden de gevangenissen in ons land te kampen met een dermate grote groep aan terrorisme gerelateerde gedetineerden»

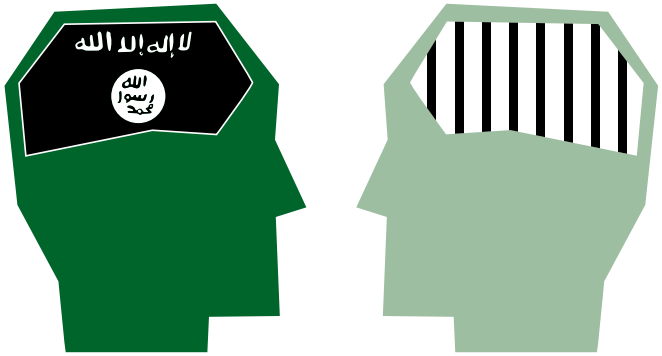

RECIDIVISME

Sinds 2017 komen FTF'ers-*returnees* vrij of krijgen penitentiair verlof en komen op die manier opnieuw in de maatschappij terecht. Alle betrokken diensten volgen hun dossier op in de Lokale Taskforces (LTF) en er worden maatregelen afgesproken. In de Lokale Integrale Veiligheidscellen (LIVC), die eerder een preventieve aanpak nastreven, worden hun dossiers besproken om hun integratie te bevorderen. Om de informatiestroom te optimaliseren, wordt gebruik gemaakt van de Gemeenschappelijke Gegevensbank (GGB).

De omvang van het probleem is aanzienlijk. Nóóit eerder hadden de gevangenissen in ons land te kampen met een dermate grote groep aan terrorisme gerelateerde gedetineerden. Alleen al door de omvang van deze groep is het risico op 'besmetting' heel wat groter dan voorheen.

Individuen die tussen 2001 en 2011 in België veroordeeld werden in terrorisme-zaken kennen bovendien een hoge graad van recidivisme als islamitisch extremist of als terrorist. De Syrië-crisis speelt daarbij de rol van katalysator. Het recidivisme kan echter ook ten dele toegeschreven worden aan het uitblijven van het 'heropvoedende en resocialiserende' effect na de vrij korte gevangenisstraffen.

Hoe dan ook, als de huidige trend van recidivisme bij de voor terrorisme gedetineerden aanhoudt (de 'gewone' geradicaliseerde gedetineerden nog niet meegerekend), zal België nog een tijdlang af te rekenen krijgen met een latente terrorismedreiging. Ten eerste zal de huidige groep Belgische FTF'ers na 3 tot 5 jaar gevangenisstraf nog steeds binnen de leeftijdsgroep van 25- tot 30-jarigen vallen. Als deze groep van voor terrorisme veroordeelde gedetineerden recidiveert, kan ons land met een nieuwe golf van extremisme en zelfs van jihadisme geconfronteerd worden.

Samen met haar partners staat de VSSE voor een belangrijke taak om de evolutie van de voor terrorisme veroordeelde gedetineerden en de geradicaliseerden zo adequaat mogelijk op te volgen. Zowel tussen de Belgische als de Europese diensten onderling wordt samengewerkt en overlegd. Hoe dan ook blijft de opdracht intensief.

«Recidivisme van voor terrorisme veroordeelde gedetineerden kan leiden tot een nieuwe golf van extremisme in ons land»

ISLAMITISCH EXTREMISME

Bij het woord 'extremisme' denken we spontaan aan de bloederige beelden uit de propaganda van Daesh. Maar extremisme en de vormen die het kan aannemen zijn veel diverser en complexer.

HET SALAFISME, DE BELANGRIJKSTE VORM VAN EXTREMISME

Het is duidelijk dat het salafisme, al dan niet jihadistisch geïnspireerd, de meest actieve en populaire beweging blijft binnen de schimmige islamistische groeperingen (zie onderstaande brochure via www.vsse.be).

De Veiligheid van de Staat volgt dit fenomeen aandachtig op: het vormt immers een dreiging door zijn antidemocratisch en polariserend gedrag en zijn schendingen van de grondrechten.

Behalve aan de opvolging in België, besteedt de dienst ook bijzondere aandacht aan de invloed van enkele in het buitenland gevestigde netwerken:

- samen met haar nationale partners heeft de VSSE de rechtstreekse of onrechtstreekse invloed van salafistische entiteiten in bepaalde Golfstaten opgevolgd;
- ook het fenomeen van de salafisering van de Roma-gemeenschappen alsook van de structurele invloed op Albaanstalige en Roma-moskeeën heeft de dienst opgevolgd.

THEMATISCHE AANPAK: HET ONDERWIJS

De jongste jaren hebben bepaalde internationale salafistische netwerken een offensief ingezet op het onderwijs, zowel door scholen of onderwijsstructuren te financieren, maar ook door leermodules en salafistisch geïspireerde lessen te ontwikkelen.
Ook mogen we niet voorbijgaan aan de invloed van het gezin als vector van radicalisering.

De Veiligheid van de staat heeft daarom beslist om thuisonderwijs en de mogelijke inzet ervan door extremistische bewegingen van alle aard van nabij te volgen.

> «20 procent van de ouders van kinderen ingeschreven voor thuisonderwijs in België zou banden hebben met extremistische groeperingen»

De resultaten liegen er niet om: 20 procent van de ouders van kinderen ingeschreven voor thuisonderwijs in België zou banden hebben met extremistische groeperingen. Hoewel het niet altijd mogelijk is om te bepalen of de keuze voor thuisonderwijs het gevolg is van extreme overtuigingen, toch moet de potentiële dreiging die van deze onderwijsmethode uitgaat, ernstig worden genomen. Het doelpubliek is immers fragiel en gevoelig.

Bovendien merken we bepaalde overheersende trends binnen de bestudeerde groep:

- het betreft vooral salafistisch geïnspireerde groeperingen
- pubermeisjes worden uit het klassieke onderwijs weggehaald
- lokale initiatieven en de dynamiek errond spelen een belangrijke rol

Deze bevindingen werden zowel met de veiligheidspartners van de Veiligheid van de Staat als met de bevoegde onderwijsautoriteiten gedeeld.

HET TURKS ISLAMISME, EEN NIEUW BEGIN...

De Veiligheid van de Staat heeft in het kader van islamitisch extremisme ook veel aandacht voor de evolutie binnen de Turkse religieuze sfeer en de gevolgen ervan voor België.

Als officieel vertegenwoordiger van de Turkse islam, beschikt de **Directie voor Godsdienstzaken (Diyanet-Vakfi)** over het belangrijkste netwerk van moskeeën van deze gemeenschap in België. Het discours van Diyanet, dat volledig in de lijn ligt van dat van de Turkse overheid, volgt de politieke en sociale evolutie van Turkije.

Naar het voorbeeld van de AKP die aan de macht is sinds 2002, lijkt ook Diyanet de islamistische weg te zijn ingeslagen en haar standpunt over bepaalde maatschappelijke thema's te hebben verhard. Dat is voor kort gebleken door inmengingsactiviteiten in het Belgische binnenlandse beleid.

Milli Görüs, vroeger beschouwd als de belangrijkste tegenstander van Diyanet, volgt steeds vaker de standpunten van de AKP. Milli Görüs, dat aan de basis ligt van het Turkse politieke islamisme, heeft vastgesteld dat de conservatief-islamitische ideologie van de partij van president Recep Tayip Erdogan door grote delen van Turkije gevolgd wordt. De ideologische verschillen tussen Milli Görüs en Diyanet lijken dan ook steeds meer te vervagen. Dat geldt trouwens ook voor verschillende andere stromingen binnen het Turks islamisme.

De Belgische activiteiten uit deze invloedssfeer vallen onder de noemer van de Belgische Islamitische Federatie (BIF), die in ons land het tweede belangrijkste netwerk van Turkse moskeeën vertegenwoordigt. De federatie staat bekend voor haar pro-AKP- en pro-Erdogan-houding.

Naast deze twee netwerken, die zeer representatief zijn voor de verscheidenheid aan strekkingen binnen het Turks religieus landschap, zijn er **de Turkse broederschappen.** Deze spelen een belangrijke rol bij de verspreiding van extremistische stellingen. Ze zijn in hoofdzaak van soefi-aard en vormen zeer dynamische en gerespecteerde bewegingen door hun strenge en ascetische godsdienstbeleving.

Tenslotte zijn er nog de extremistische groepen die de omverwerping van de Turkse lekenstaat en het einde van de seculiere staat prediken. Ze zijn discreet en blijven relatief marginaal, maar dat neemt niet weg, dat ze ook extremistische oproepen tot de jihad verspreiden en/of tot de oprichting van een islamitische staat. Bovendien blijkt dat sommige van deze organisaties al kunnen rekenen op een eerste vorm van eerherstel in Turkije.

BESLUIT

Het is belangrijk te benadrukken, dat de Veiligheid van de Staat erkend wordt om haar expertise met betrekking tot religieus extremisme zowel op nationaal als internationaal vlak. Niettemin staat er nog heel wat op stapel binnen deze materie. Zo zijn er de gevolgen van de islamistische koerswijziging in Turkije, de almaar belangrijkere rol van Iran op internationaal vlak of nog, de uitbreiding van het salafisme in Afrika en de diaspora. Deze dreigingen zullen correct moeten worden ingeschat en de nodige middelen om ze efficiënt te volgen, zullen noodzakelijk zijn.

« De ideologische verschillen tussen Milli Görüs en Diyanet lijken steeds meer te vervagen »

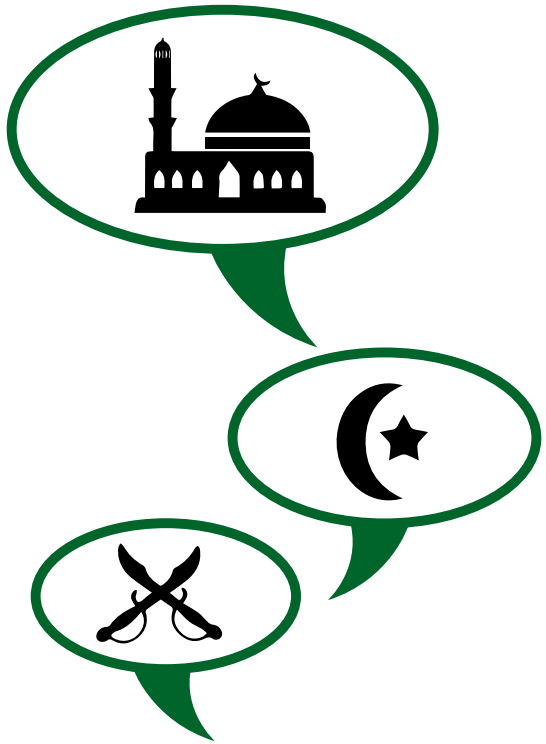

WAAROM BRUSSEL BELANGRIJK IS VOOR DE RUSSEN ?

De vergiftiging in maart 2018 van een Russische ex-spion, Serguey Skripal, en van zijn dochter Yulia op Brits grondgebied vestigde de aandacht op een praktijk waarvan gedacht werd dat ze na de Koude Oorlog verdwenen was.

De gewelddaad op de Skripals, die internationaal veroordeeld werd, is niet de eerste in haar soort de voorbije jaren. Zeker is wel dat spionageactiviteiten vanuit andere staten veel minder zichtbaar zijn dan bijvoorbeeld terroristische aanslagen. Ze vinden vaak heimelijk plaats in diplomatieke kringen, beslissingscentra of op blogs en fora op het internet.

De Skripal-affaire die zeer gewelddadig was, mag de aandacht dan ook niet afleiden van andere recente spionageactiviteiten in de Westerse wereld: de vermoedens van Russische inmenging in de Westerse democratische processen, de campagnes met desinformatie en *fake news,* de intimidatiepogingen van politieke tegenstanders in Europa, enzovoort. Hieronder volgt een stand van zaken.

WIE SPIONEERT?

Spionage wordt traditioneel in verband gebracht met staten en met hun belangen. De Russische Federatie, de Volksrepubliek China, de Islamitische Republiek Iran, de landen van Noord-Afrika of Klein-Azië voeren actief spionageactiviteiten uit in Brussel. Toch mag men niet naïef zijn. Als inlichtingenwerk nauw samenhangt met de nationale belangen van staten, proberen zelfs bevriende landen in Brussel belangrijke of bevoorrechte informatieposities te verwerven, die vaak niet op legale wijze toegankelijk zijn.

WIE WORDT BESPIONEERD?

Een van de typische kenmerken van Brussel, dat verschillende internationale instellingen huisvest, is de talrijke aanwezigheid van buitenlandse functionarissen en diplomaten. Veel van het inlichtingenwerk betreft dus niet enkel de Belgische belangen, maar ook en vooral de internationale (EU en NAVO) of buitenlandse belangen die in België aanwezig zijn (diplomaten, zakenmannen of -vrouwen, functionarissen, politieke mandaathouders,...).

Daarnaast kunnen staten ook geïnteresseerd zijn in hun eigen nationale expatgemeenschap in België, waarover ze een zekere vorm van controle trachten te bewaren door ze heimelijk te beïnvloeden op ons grondgebied. Het komt ook voor dat landen een beroep doen op private inlichtingenfirma's om de controle op een welbepaalde tegenstander van hun regime, die zich in België bevindt, te oriënteren en te behouden.

Tot slot kan het inlichtingenwerk ook een economische en wetenschappelijke vorm aannemen. Het gaat daarbij onder meer om de pogingen tot frauduleuze verwerving van zakengeheimen, octrooien of wetenschappelijke resultaten binnen universiteiten. Nogmaals, het betreft de strategische belangen van staten en de wens van sommigen daarvan om in het geheim een gunstige positie te verwerven.

WIE ZIJN DE SPIONNEN?

De inlichtingenofficieren gebruiken een dekmantel. Om hun opdrachten uit te voeren in het buitenland werken ze met *cover stories* en valse identiteiten allerhand, zoals: journalisten, zakenlui, wetenschappelijke onderzoekers, toeristen, onopvallende families. Veel inlichtingenofficieren verbergen zich echter achter officiële, diplomatieke functies en voeren hun clandestiene activiteiten vanuit de ambassades uit. Dat kan voor verwarring zorgen over de eigenlijke aard van de diplomatieke relaties. Hoe kan men immers een echte diplomaat onderscheiden van een officier met een diplomatieke dekmantel? Terwijl de eerste de opdracht heeft om de relaties tussen de staten te onderhouden en te ontwikkelen, probeert de tweede een beslissend en heimelijk voordeel te behalen voor zijn moederland. Door het diplomatieke kader te beschouwen als een middel, gebruikt en misbruikt hij de voorschriften en principes om te manipuleren en informatie te vergaren.

IS DIT ERG?

Zeer vaak is de schade die door spionageactiviteiten wordt teweeggebracht veel minder zichtbaar dan bij een terroristische aanslag. Daarom is ze echter niet minder groot. Wanneer spionnen bijvoorbeeld de onderhandelingspositie van België kennen in het kader van een internationaal verdrag, beschikken zij over een aanzienlijk strategisch voordeel. Indien andere agenten, gespecialiseerd in economische spionage, een bedrijf infiltreren als stagiair of een universitair onderzoekscentrum als student, kunnen volledige segmenten van onderzoek of

industriële ontwikkeling van eigenaar en van land wisselen. Dat heeft nefaste gevolgen voor de economie en het concurrentievermogen van het wetenschappelijk onderzoek. Spionage vervormt met andere woorden de spelregels. Het lijkt wel een spel poker of Stratego met de rug naar de spiegel gericht.

WAT DOET DE VEILIGHEID VAN DE STAAT BIJ SPIONAGE?

Als burgerlijke contraspionagedienst is het de rol van de Veiligheid van de Staat om de **dreiging** die spionage vormt voor de nationale en internationale belangen te **reduceren.** De uitdaging is groot, gelet op de plaats die Brussel inneemt in internationale kringen: duizenden internationale diplomaten en functionarissen, twee grote centra van internationale instellingen en honderden publieke of private organisaties die aan deze centra verbonden zijn.

De **eerste taak** van de Veiligheid van de Staat bestaat uit het **voorkomen** van spionageactiviteiten. De Dienst geeft sensibiliseringsbriefings en adviezen aan diplomaten, ministers of functionarissen die zich verplaatsen of die in bepaalde risicolanden gestationeerd worden. Tijdens de briefings vestigt de Veiligheid van de Staat de aandacht op de te nemen voorzorgsmaatregelen of de te volgen gedragslijnen.

In het kader van de preventie spitst de VSSE zich in 2018-2019 specifiek toe op de verkiezingen van mei 2019 (federale, regionale en Europese verkiezingen). Om het risico op inmenging door buitenlandse mogendheden tijdens deze democratische gebeurtenissen te verminderen, hebben de Veiligheid van de Staat en verschillende andere Belgische partners een taskforce 'verkiezingen' opgericht. Die heeft tot doel om de beleidsmakers en overheidsinstanties te sensibiliseren om de verspreiding van misleidende informatie op de sociale netwerken in te perken. Het uiteindelijke doel is het realiseren van een democratische oefening die volgens de regels plaatsvindt en die niet vervalst wordt door buitenlandse acties.

De tweede opdracht hangt dan weer samen met **adviseren.** De Veiligheid van de Staat kan individuen of entiteiten die zich in een verdachte situatie bevinden, bijstaan en begeleiden. Wanneer, bijvoorbeeld, contacten en ontmoetingen tussen diplomaten ongebruikelijk lijken of afwijken van de gangbare praktijken van het beroep, moet men zich ervan verzekeren dat de agenda van deze ontmoetingen legitiem is en dat er niet getracht wordt om meer inlichtingen te bekomen dan nodig. In dit opzicht, en gezien de internationale status van Brussel, is de goede samenwerking met onze partners en de veiligheidsinstanties van de instellingen absoluut noodzakelijk. Het einddoel is om het individu of de entiteit te beschermen zonder daarbij bepaalde grenzen te overschrijden, maar ook om de Belgische en internationale belangen te verdedigen.

Het **derde luik** van het takenpakket heeft betrekking op de ontmanteling, de **verstoring** van vijandige inlichtingenactiviteiten (disruptie). Wanneer er ernstige spionagefeiten worden vastgesteld, die voldoende gedocumenteerd zijn, zal de Veiligheid van de Staat zich richten tot de Belgische autoriteiten om samen te bepalen welke maatregelen genomen moeten worden. In bepaalde gevallen worden gerechtelijke vervolgingen ingesteld. Recent verscheen in de pers een voorbeeld van een dossier dat werd opgestart door de Veiligheid van

> « De Skripal-affaire mag de aandacht niet afleiden van de recente spionageactiviteiten in de Westerse wereld: de vermoedens van Russische inmenging in Westerse democratische processen, de desinformatiecampagnes, de intimidatiepogingen van politieke tegenstanders in Europa, enzovoort »

de Staat en resulteerde in een gerechtelijke procedure. Daarbij werd een Belgische consul in opspraak gebracht. Jarenlang diende hij de belangen van de Russische SVR door Belgische identiteitspapieren die nuttig waren voor Russische clandestiene operaties, af te leveren. In 2018 werd hij voor deze feiten strafrechtelijk vervolgd.

Daarnaast vond in 2018 binnen het diplomatieke milieu de grootste uitwijzingsbeweging van Russische diplomaten in Europa en Noord-Amerika plaats. Hierbij werd de accreditatie van meer dan 150 Russische diplomaten ingetrokken als reactie op de vergiftiging van Serguey Skripal, zijn dochter Yulia en de politiefunctionaris die hen ter hulp kwam.

CHINESE INLICHTINGENORGANEN IN EUROPA EN BELGIË

Het voortbestaan van de eenpartijstaat met de Communistische Partij aan de macht, is één van de prioritaire taken van de Chinese inlichtingendiensten. Die trachten zoveel mogelijk informatie in te zamelen via hun uitgebreid netwerk van inlichtingenorganen, ook in ons land.

De informatie die China zoekt, is zeer verscheiden. Economische welvaart, binnenlandse rust en een uitgekiend buitenlands beleid zijn onmisbare ingrediënten om de eenpartijstaat te bestendigen. De Chinese overheid heeft daarom nood aan commerciële en economische gegevens om haar economische groei te bestendigen. Ze wil politieke informatie om haar buitenlandbeleid te ondersteunen. Om de invloed van dissidenten in het buitenland in te perken, wil ze weten waar die zich ophouden en wat ze doen. Daartoe zet ze in: een netwerk van ambassades, studenten, onderzoekers van Chinese afkomst actief in het buitenland, maar ook denktanks en verschillende *liaison departments* van de partij gespecialiseerd in contacten met buitenlanders en de inlichtingendiensten zelf.

> «De Chinese inlichtingenactiviteiten tegen Belgische en Europese belangen zullen zeker niet afnemen»

CONCRETE ACTIVITEITEN

De VSSE heeft in ons land reeds inlichtingenactiviteiten vastgesteld van de traditionele Chinese inlichtingendiensten MSS (*Ministry of State Security)* en MID *(Military Intelligence Directorate)*. Die gebruiken een reeks coverorganisaties voor hun inlichtingenactiviteiten zoals denktanks en media- en staatsbedrijven. Soms zetten ze echter ook vzw's of andere organisaties op om hen te helpen bij hun inlichtingenactiviteiten. Ze dienen als dekmantel om in contact te treden met bepaalde personen, om hun activiteiten een zekere legitimiteit te verschaffen of om visumaanvragen te faciliteren.

Een recenter fenomeen zijn de Chinese overheidsorganisaties die in principe geen deel uitmaken van het inlichtingenapparaat, maar toch inlichtingen vergaren in het buitenland. Er heerst een zekere competitie in het Chinese inlichtingenlandschap, waardoor verschillende spelers zich tegelijk proberen te manifesteren. Het internationale *liaison department* van de Chinese Communistische Partij (het IDCCCPC) bijvoorbeeld verzamelt politieke inlichtingen. Het normale takenpakket van een dergelijke politieke organisatie bestaat in het opbouwen van contacten met Europese instellingen en politieke partijen. Zodra de informatieoverdacht echter in één richting verloopt, met name naar China, is er sprake van een problematische situatie. Wanneer er bovendien clandestien wordt getracht om niet-publieke informatie te bemachtigen, spreken we van spionage.

INTERESSE IN EUROPA

Waarom zou China zich op België toespitsen? Ons land is immers lang niet de hoogste prioriteit voor de Chinese inlichtingendiensten. De Europese instellingen die aanwezig zijn op ons grondgebied zijn dat wel. Vandaar de talrijke Chinese activiteiten die in België zijn vastgesteld: de Chinese overheid wil voorkennis verwerven over beslissingen, strategische plannen en politieke uitspraken die een impact kunnen hebben op China.

Zo trachten haar inlichtingendiensten bijvoorbeeld te achterhalen welke de plannen zijn van de Europese Unie, maar ook hoe de onderlinge relaties verlopen tussen de lidstaten, want verdeeldheid of onenigheid kan in China's voordeel spelen. Ze willen ook weten welke Europese screenings van buitenlandse (Chinese) investeringen worden gepland.

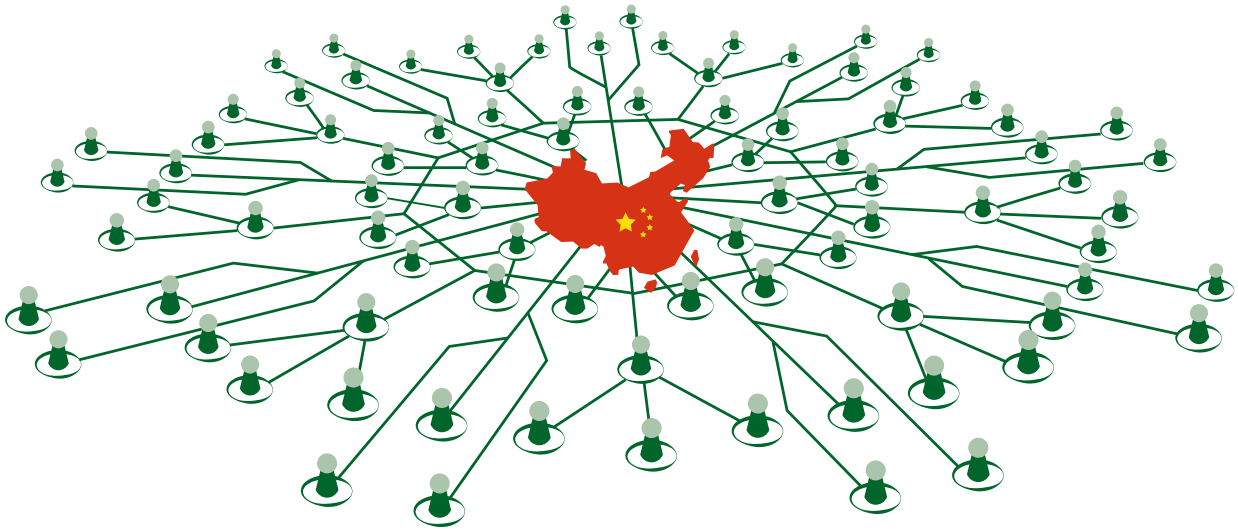

Niet enkel politieke en economische informatie vormen een doelwit, ook de Europese instellingen zelf én hun personeel zijn een belangrijk doelwit voor Chinese inmengingsactiviteiten. Hun inlichtingendiensten zoeken naar allerlei mogelijkheden om invloed uit te oefenen op Europese beleidsmakers, in de hoop dat die een pro-Chinese houding aannemen. Dit alles moet bijdragen tot een internationaal landschap dat positief staat tegenover de Chinese ontwikkelingen.

Ook de bilaterale relatie met België trachten de Chinese inlichtingendiensten te beïnvloeden met hetzelfde doel: een pro-Chinese visie introduceren bij de beleidsmakers, zodat die zich aan de Chinese wensen conformeren. Doordat Belgische politici en ambtenaren bovendien geregeld blijken door te stromen naar internationale organisaties, gaan ze zich ook persoonlijk in hen interesseren. Door ze vroeg in hun carrière op te pikken, kunnen de Chinese inlichtingendiensten later op een jarenlange relatie met hen terugvallen.

KENNIS EN ECONOMIE

Ook al behoort ons land niet tot de belangrijkste Europese bestemmelingen van Chinese investeringen, toch telt België enkele economische topsectoren die China interesseren, omdat de kennis in hun domein het land een economisch voordeel kan opleveren. In het kader van het ambitieuze plan *'Made in China 2025'* dat voorziet in een snelle opbouw van knowhow in China zelf, moeten trouwens alle beschikbare middelen worden ingezet om zoveel mogelijk kennis naar China te brengen. Daartoe behoren legale manieren van kennisoverdracht zoals uitwisselingen tussen onderzoekers, joint ventures en overnames. Maar China hanteert ook illegale methodes zoals economische spionage. De Chinese inlichtingendiensten trachten de hand te leggen op intellectuele eigendommen uit België. Ons land moet echter ook waken over zijn strategische onafhankelijkheid ten opzichte van buitenlandse actoren zoals China.

> «Doordat Belgische politici en ambtenaren geregeld blijken door te stromen naar internationale organisaties, zijn ze interessant voor de Chinese inlichtingendiensten»

Wat valt er te verwachten voor de toekomst? De Chinese inlichtingenactiviteiten tegen Belgische en Europese belangen zullen zeker niet afnemen. Aangezien de Europese instellingen het voornaamste doelwit van China vormen op ons grondgebied, is het noodzakelijk dat we intensief samenwerken met deze instellingen en met onze partnerlanden. Ook al zien we dat men zich in politieke en economische middens hoe langer hoe meer bewust wordt van de risico's van Chinese spionage en inmenging, dit bewustzijn moet nog verder worden uitgebouwd.

VEEL AANDACHT VOOR DE SOCIALE MEDIA

Een moderne inlichtingendienst doet onderzoek op de sociale media en het internet, wat een uitstekende voedingsbodem voor radicalisme en extremisme is gebleken.

De actualiteit van de voorbije jaren heeft meer dan duidelijk gemaakt dat het internet door terroristische groeperingen gebruikt wordt om propaganda te verspreiden. 'Officiële' propaganda van bijvoorbeeld Al Qaeda of Islamitische Staat (IS), zowel als berichten van individuen die aanslagen verheerlijken of haat prediken, vinden online hun weg naar degenen die er ontvankelijk voor zijn. Na de aanslagen van Parijs op 13 november 2015 en de aanslagen van Brussel op 22 maart 2016 bleek nog maar eens dat het merendeel van de targets actief zijn op sociale media, en dat op deze platformen makkelijk propaganda verspreid wordt. Verschillende sociale media zijn immers bijzonder geschikt om deze propagandaboodschappen te verspreiden. Daarenboven maken terroristen gebruik van *mobile messaging apps* om onder de radar van de klassieke telefonie rechtstreeks met elkaar te communiceren.

Om snel te kunnen mee-evolueren met de platformen die op een bepaald moment populair zijn en waarvan de functionaliteiten constant veranderen, beschikt de Veiligheid van de Staat over een gespecialiseerde eenheid - de cel Socmint - *(Social Media Intelligence)* die onderzoek doet op sociale media en mobiele messaging apps.

EVOLUTIE VAN DE PROPAGANDA

In 2014-2016, toen IS in Syrië en Irak het Kalifaat had uitgeroepen, was de 'officiële' propaganda sterk verspreid. De tijdschriften en filmpjes leken professioneel en werden veelvuldig gedeeld onder de talrijke aanhangers. De propaganda was toen erg toegankelijk. In de loop der jaren echter zijn internetbedrijven zoals Facebook, Twitter en Youtube tegen deze boodschappen ingegaan door de berichten snel te verwijderen. Hierdoor hebben ze de propaganda voor een stuk naar het meer besloten circuit van *messaging apps* als Telegram geduwd.

Daarnaast is IS sterk onder druk komen te staan door de militaire inspanningen van de internationale coalitie. Met als gevolg dat de verspreiding van de 'officiële' propaganda in gelijke mate is teruggevallen. De VSSE merkt echter meer oproepen tot geweld die door individuele gebruikers gemaakt en verspreid worden. Een fragmentatie die de opvolging moeilijker en intensiever maakt. Sowieso kunnen we echter stellen dat door de alomtegenwoordigheid van sociale media en *mobile messaging apps* de cel Socmint bij zowat alle terrorismedossiers betrokken is. De VSSE heeft op dit vlak de voorbije jaren heel wat expertise opgebouwd en de cel Socmint is sindsdien dan ook stevig gegroeid. Ze werkt bovendien nauw samen met de Federale Politie, OCAD en de ADIV.

> « Door berichten snel te verwijderen hebben de sociale media de propaganda naar het meer besloten circuit van messaging apps als Telegram geduwd »

VERKIEZINGEN

In 2018 is de sectie Socmint van de VSSE ook betrokken bij het *Joint Intelligence Project* 'Verkiezingen' van de ADIV en de VSSE. Dit project houdt in dat de diensten proberen te achterhalen of er vanuit het buitenland georganiseerde pogingen zijn om het democratische proces te beïnvloeden. Er wordt vooral gewerkt rond de federale en Europese verkiezingen van mei 2019.

Voor wat de sociale media betreft, denken we dan aan desinformatiecampagnes. We kijken in dat geval zowel naar de oorsprong van de berichten als naar de accounts die ze verspreiden. De voorbije jaren is immers gebleken dat verschillende verkiezingen in het westen doelwit zijn geweest van georchestreerde pogingen om de publieke opinie in een bepaalde richting te duwen, door middel van een aantal narratieven die hiertoe systematisch worden aangewend. De VSSE hoopt haar expertise op het vlak van sociale media te kunnen gebruiken om dit fenomeen te detecteren en indien mogelijk te vestoren.

DE NIEUWE GEDAANTEN VAN EXTREEMRECHTS IN BELGIË

Zoals elders in West-Europa is het extreemrechtse gedachtegoed ook in België springlevend. De VSSE heeft een grondige transformatie van het milieu vastgesteld.

De opvolging van ideologisch extremisme door de VSSE omvat onder meer de opvolging van rechts-extremistische individuen, groeperingen en ideologieën. Rechts-extremisme wordt omschreven als een geheel van denkbeelden die een inbreuk vormen op de wetgeving tegen racisme, discriminatie en negationisme, die strijdig zijn met de principes van democratie en mensenrechten, en waarvan de aanhangers het eventuele gebruik van geweld goedkeuren of promoten.

De VSSE stelt vast dat het extreemrechtse gedachtegoed, precies zoals in andere West-Europese landen, ook in België volop actief is. Het milieu heeft echter een fundamentele transformatie ondergaan. Oude verschijningsvormen zoals het rabiate nazisme of de skinheadcultuur zijn enigszins op hun retour. Terwijl tien jaar geleden soms ettelijke honderden extreemrechtse skinheads neerstreken in een parochiezaaltje ergens te lande, om naar bands te luisteren die het nazisme en zijn uitwassen verheerlijkten, zijn de restanten van deze subcultuur nu erg in zichzelf gekeerd. Concerten of andere evenementen blijven bijzonder discreet en kleinschalig. Toch volgt de Veiligheid van de Staat activiteiten en leden van verschillende potentieel gewelddadige neonazibewegingen op. Deze bewegingen steken hun bewondering voor het nazisme niet onder stoelen of banken, verheerlijken een cultuur van geweld en roepen occasioneel op tot haat of geweld.

> «Extreemrechtse groeperingen bespeelden een decennium geleden eerder de nationalistische dan de xenofobe gevoelens van hun achterban»

Sinds de vluchtelingencrisis van 2015-2016 zijn **anti-islam en anti-asielactivisme** *main topic* geworden in extreemrechtse kringen. Het onderscheid tussen beide is evenwel sterk vervaagd, sinds de vluchtelingstroom over haar hoogtepunt heen is. Dat was in het verleden nochtans niet altijd het geval: extreemrechtse groeperingen bespeelden tien jaar geleden eerder de nationalistische dan de xenofobe gevoelens van hun achterban. In het kader van anti-islam en anti-asielactivisme stelt de VSSE vast dat nieuwe bewegingen als paddenstoelen uit de grond schieten, maar ook dat oudere extreemrechtse bewegingen hun focus hebben verlegd naar deze thema's. Een sprekend voorbeeld van deze nieuwe bewegingen zijn de burgerwachten, zoals de *Soldiers of Odin,* die evenwel slechts een kortstondig bestaan waren beschoren en vaak even snel verdwenen als ze verschenen waren.

Sinds de vluchtelingencrisis zijn in heel West-Europa ook de zogenaamde **identitaire bewegingen** in opmars, naar het voorbeeld van *alt-right* in de Verenigde Staten. Het is een nieuwe verschijningsvorm van radicaal rechts of 'extreemrechts in maatpak'. Het gaat om op het eerste gezicht keurige, rechtse groeperingen die eerder gegoede studenten aantrekken dan skins met getatoeëerde armen. Met opvallende, mediatieke acties weten deze groeperingen zoals *Génération Identitaire* in Frankrijk of *Identitäre Bewegung Deutschland* de aandacht van pers en publiek te vestigen op hun thema's die nauw aanleunen bij het anti-islamactivisme. Maar ze gaan ook breder en steunen op een conservatief wereldbeeld en het

« Een groot aantal likes krijgen voor een Facebookbericht is één zaak, eenzelfde aantal personen daadwerkelijk mobiliseren voor een manifestatie op het terrein is iets helemaal anders »

christelijk karakter van Europa. In België is Schild en Vrienden zonder meer de succesvolste exponent van deze identitaire beweging en verdient het fenomeen onze aandacht. Dit is echter een moeilijke kwestie: de beweging trekt individuen aan met zeer uiteenlopende profielen en overtuigingen gaande van een rechts-conservatieve, maar democratische en geweldloze ideologie, tot allerhande rechts-extremistische, racistische en negationistische ideeën, inclusief verheerlijking van de nazi-ideologie en van geweld.

Daarnaast lijkt er zich een trend af te tekenen binnen extreemrechts om zich te bewapenen. Leiders van extreemrechtse groeperingen roepen hun militanten op om schietlessen te volgen en wapens te verwerven - op een legale of illegale manier. Dit met het oog op een - voor hen - onvermijdelijk geachte maatschappelijke confrontatie tussen de islam en de restanten van het christelijk Europa, waarop men moet 'voorbereid' zijn, zo vinden ze.

Ten slotte stellen we vast dat internet en sociale media zorgen voor een snellere verspreiding. In het milieu zijn ze onmisbare propaganda- en rekruteringsinstrumenten geworden. De reële impact ervan mag men niet overschatten: een groot aantal likes krijgen voor een rechts-extremistisch Facebookbericht is één zaak, eenzelfde aantal personen daadwerkelijk mobiliseren voor bijvoorbeeld een manifestatie is iets helemaal anders.

GEWELDDADIG LINKS-EXTREMISME BLIJFT BEPERKT IN BELGIË

Het gewelddadig links-extremisme dat de Veiligheid van de Staat interesseert, omvat de verenigingen, groeperingen en splintergroeperingen die tegen de democratische en grondwettelijke orde gekant zijn. Ze tellen slechts een honderdtal militanten en sympathisanten die zich vooral in Brussel bevinden.

Deze groepen zoeken hun toevlucht tot geweld of rechtvaardigen het gebruik ervan voor revolutionaire doeleinden. Ze vertegenwoordigen drie stromingen:

- het opstandig anarchisme;
- het libertair activisme;
- het revolutionair communisme.

De **opstandige anarchisten** moedigen het gebruik aan van geweld tegen doelwitten zoals:

- de veiligheidsapparaten van de Staat (leger, politie, gevangenissen);
- de wapenindustrie;
- de telecommunicatie- en energietransport-infrastructuur;
- de bio- en nanotechnologieën, elektronische bewaking, het *internet of things* en de 'slimme steden' *(Smart Cities)*;
- de 'stedelijke verburgerlijking' (of *gentrification*), met andere woorden: bepaalde grote bouwprojecten in het Brusselse Gewest.

Aanslagen waartoe deze anarchisten aanzetten en waarover ze zich verheugen in hun publicaties - maar die ze niet opeisen - zijn gericht tegen openbare instellingen en privéondernemingen. Het kan gaan om het in brand steken van telefoonmasten, gebouwen en voertuigen van de Federale Politie en van wapenproducenten of gevangenisconstructeurs, de vernieling van bewakingscamera's,… Op 1 augustus 2017 heeft de Brusselse raadkamer twaalf leden of sympathisanten van de Brusselse anarchistische bibliotheek 'Acrata' naar de correctionele rechtbank verwezen voor hun aansluiting bij een vereniging opgericht om personen en eigendommen aan te vallen. De feiten vonden plaats tussen 2009 en 2014.

Libertaire activisten zijn gekant tegen het kapitalisme en het fascisme dat ze vereenzelvigen met het democratisch en grondwettelijk bestel. Zij ondernemen rechtstreekse, gewelddadige acties die vallen onder de noemer *'Black Block'*. Het kan gaan om de beschadiging van publieke of privégoederen tijdens straatbijeenkomsten, om schermutselingen met de ordediensten of met (tegen-)betogers van extreemrechts of die als zodanig worden beschouwd. In 2017 sloot een Brusselse libertaire activist, die ondertussen terug in België is, zich aan bij het Internationaal Vrijheidsbataljon van Rojava *(International Freedom Battalion, IFB)*, in het noordoosten van Syrië om er de 'democratische confederalistische revolutie' te verdedigen tegen de zelfverklaarde Islamitische Staat en tegen het Turkse leger. Libertaire activisten uit Brussel, Leuven, Antwerpen en Luiken richtten het anti-kapitalistisch platform *'No G20 Belgium'* op om deel te nemen aan de protestacties tegen de NAVO-top van 25 mei 2017 in Brussel en vervolgens tegen de G20-top in Hamburg op 7 en 8 juli 2017.

De **revolutionaire communisten** ijveren voor de omverwerping van het 'kapitalistisch en imperialistisch systeem van uitbuiting en onderdrukking'. Ze wettigen het gebruik van geweld om dit doel te bereiken. Sinds de arrestatie van de leden van de *Cellules Communistes Combattantes* (CCC - Strijdende Communistische Cellen) in december 1985, leggen ze zich hier niet langer op toe. De officiële activiteiten van de Belgische revolutionaire communisten, die nauwe banden aanhalen met hun tegenhangers in het buitenland, bestaan uit het aanklagen van het lot van vermeende 'politieke gevangenen' en uit de humanitaire hulpverlening aan het IFB.

> «In 2017 sloot een Brusselse libertaire activist zich aan bij het Internationaal Vrijheidsbataljon van Rojava in Syrië om er de 'democratische confederalistische revolutie' te verdedigen»

SAMENWERKING MET DE VEILIGHEIDSPARTNERS IN BELGIË

Hoe vlot loopt de vaak bekritiseerde informatiedoorstroming tussen de Belgische veiligheidsdiensten? De Veiligheid van de Staat heeft een traditie opgebouwd in de samenwerking met haar nationale partners die ze in 2018 verder heeft verrijkt. Ook in 2019 wil ze er voort op inzetten.

De Veiligheid van de Staat werkt nauw samen met haar veiligheidspartners en dat gebeurt hoe langer hoe meer in een multilateraal verband. De Lokale Taskforces (LTF's), die sinds hun ontstaan sterk geëvolueerd zijn, zijn daar een uitstekend voorbeeld van. Zitten rond de tafel, behalve de Veiligheid van de Staat: de federale en de lokale politie, de parketten, de militaire inlichtingendienst en het OCAD. Ook andere diensten zoals de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) kunnen occasioneel aanwezig zijn.

Een omzendbrief van 2015 heeft de werking van de LTF's vastgelegd voor wat betreft de problematiek van de *foreign terrorist fighters* (FTF'ers). Sindsdien vormen deze lokale overlegplatformen een sleutelelement in de aanpak van terrorisme en extremisme en wordt de samenwerking almaar intensiever en wordt vaker overlegd. Zo werd de omzendbrief begin 2018 grondig herwerkt en werd de categorie van *foreign terrorist fighters* uitgebreid met *homegrown terrorist fighters* (HTF) en haatpropagandisten. Voortaan worden beide categorieën, precies zoals de FTF'ers, structureel opgevolgd in de Lokale Taskforces. Voor de volledigheid: niet enkel jihadistische maar ook extreemlinkse en extreemrechtse dossiers worden er besproken.

TOEKOMST VAN DE LTF'S

Lokale Taskforces worden door de directie van de VSSE beschouwd als één van de hoekstenen van het veiligheidsbeleid in België, ook voor de toekomst. Om hun rol maximaal te kunnen invullen, beschikken de medewerkers die de dienst vertegenwoordigen dan ook over een mandaat om actief te kunnen deelnemen aan de vergaderingen en effectief informatie uit te wisselen. In 2019 zullen ze bovendien omkaderd worden met de nodige vorming en ondersteuning.

Behalve voor het eigen personeel wil de directie van de VSSE ook een rol spelen bij de vorming van de *information officers* in de 147 Belgische politiezones. Ter herinnering: *information officers* maken deel uit van de lokale politie en vormen de verbinding tussen de LTF's en de Lokale Integrale Veiligheidscellen (LIVC). Deze laatste zijn lokale instellingen, die beheerd worden door de burgemeesters en bedoeld zijn om de sociale integratie te bevorderen. Ze zijn vooral gericht op preventie, terwijl LTF's veeleer focussen op het uitvoeren van een veiligheidsbeleid.

De onderlinge samenwerking in het kader van de LTF's en de informatieuitwisseling wordt concreet ondersteund door de gemeenschappelijke gegevensbank (GGB) die sinds 1 januari 2016 actief is. Alle nationale veiligheidspartners en de lokale politiediensten hebben toegang tot deze databank en kunnen er ook rechtstreeks informatie invoeren over FTF'ers, HTF'ers en haatpropagandisten. De GGB is een instrument om informatie uit te wisselen binnen de LTF's, tussen verschillende LTF's onderling en tussen de LTF's en de LIVC's.

JOINT INFORMATION CENTERS EN JOINT DECISION CENTERS (JIC'S EN JDC'S)

Naast de lokale LTF's, zullen in 2019 ook meer centrale platformen worden opgezet waar permanent informatie zal worden uitgewisseld over terroristische dreigingen ten aanzien van België. Deze platformen zullen de voortzetting vormen van het zogenaamde 'MoU Brussel' (het *Memorandum of Understanding - Intel Fusion Cel - Brussel).* Het is een initiatief dat ontwikkeld werd op het ambtsgebied van het Hof van Beroep van Brussel in mei 2016.

In het kader van de opvolging van de aanslagen van Parijs en Brussel, was immers de nood ontstaan om structureel, efficiënt en snel informatie te kunnen uitwisselen over terrorisme. Zo was de MoU ontstaan, een samenwerkingsverband tussen de Federale Gerechtelijke Politie van Brussel (FGP Brussel), de militaire inlichtingendienst (ADIV), het Orgaan voor de Coördinatie en de Analyse van de Dreiging (OCAD) en de VSSE. De efficiëntie en de meerwaarde ervan is duidelijk: sinds haar oprichting is er een ongezien niveau van samenwerking

en uitwisseling bereikt, rekening houdend met de verschillende doelstellingen van de partnerdiensten.

De ervaring in Brussel werd opgepikt door de Parlementaire onderzoekscommissie Aanslagen. Begin 2019 zal de bestaande structuur dan ook twee belangrijke wijzigingen ondergaan. Ze zal worden uitgebreid tot het hele land en er zullen vier nieuwe MoU's worden opgezet, die bevoegd zullen zijn voor de ambtsgebieden van het Hof van Beroep van Gent, Antwerpen, Luik en Charleroi. De MoU Brussel, die voortaan *Joint Intelligence Center* Brussel (JIC Brussel) zal heten, zal extra taken toegewezen krijgen.

Behalve informatieuitwisseling op het vlak van terrorisme, zal de JIC Brussel ook een gezamenlijke inschatting maken van alle nieuwe informatie rond de terroristische dreiging verzameld door de partnerdiensten. Vervolgens zullen op een bijeenkomst van het nieuw gecreëerde *Joint Decision Center Brussel* (JDC Brussel), de vertegenwoordigers van de partnerdiensten samen met het Openbaar Ministerie, collegiaal beslissen over wat te doen met de nieuwe informatie.

Het pilootproject zal in een eerste fase enkel in Brussel geconcretiseerd worden. Het concept JIC-JDC zal hoe dan ook de aanpak in de strijd tegen terrorisme in België grondig veranderen. Er zal een evaluatie worden gemaakt en de gezamenlijke partners zullen collegiaal de best mogelijke aanpak kunnen kiezen voor het hele land.

SAMENWERKING MET DE MILITAIRE INLICHTING INLICHTINGENDIENST

Naast de twee boven vermelde multilaterale vormen van samenwerking, is ook een vernieuwde bilaterale samenwerking opgestart, met name met de militaire inlichtingendienst Algemene Dienst voor Inlichting en Veiligheid (ADIV). De burgerlijke en de militaire dienst functioneren beiden volgens hetzelfde wettelijke kader, maar leggen duidelijk andere klemtonen. Zo zet de ADIV vooral in op inlichtingengaring ter ondersteuning van militaire operaties in het buitenland en de bescherming van militaire belangen in België. De VSSE richt zich onder meer op het identificeren van potentiële terroristen op Belgisch grondgebied.

> « De VSSE wil een rol spelen bij de vorming van de zogenaamde 'information officers' in de 147 Belgische politiezones. Ze vomen de verbinding tussen de Lokale Task Forces en de Lokale Integrale Veiligheidscellen »

Ondanks de verschillende klemtonen zijn er ook gezamenlijke opdrachten, zoals bijvoorbeeld spionage, de bescherming van het wetenschappelijk en economisch potentieel, cyber. Voorheen werden de inlichtingenactiviteiten van de eigen dienst traditioneel afgeschermd ter bescherming van medewerkers en bronnen. De directies van beide diensten beslisten daarom bij het begin van de legislatuur om werk te maken van een Nationaal Strategisch Inlichtingenplan (NSIP), om de samenwerking tussen beide diensten te definiëren en te stroomlijnen.

De aanslagen van november 2015 in Parijs en van maart 2016 in Brussel hebben dit werk doorkruist en hebben beide diensten verplicht de middelen anders te concentreren. Toen het gezamenlijk plan opnieuw ter hand werd genomen, kon men zich baseren op de ervaringen met de aanslagen. De onderzoekscommissie 'Aanslagen' van het federaal parlement met name, heeft aanbevelingen geformuleerd die in het NSIP zijn opgenomen. Die stuurden vooral aan op concrete samenwerkingsmodaliteiten.

Hoever staan we? Het NSIP is bekrachtigd door de Nationale Veiligheidsraad. Sinds september 2018 zijn in beide diensten verbindingsofficiers aangesteld om de samenwerking rond 13 afgesproken projecten te concretiseren.

De projecten gaan geen heilige huisjes uit de weg. Zo wordt op het gevoelige thema van de bronnenwerking concreet samengewerkt en informatie uitgewisseld. Het inlichtingenstuurplan heeft er ook voor gezorgd dat de taakverdeling tussen beide diensten helderder werd uitgewerkt. In sommige gevallen werden specifieke opdrachten aan één dienst toegewezen, die ook zal rapporteren over de voortgang van de activiteiten aan beide directies.

De realisatie van een Nationaal Strategisch Inlichtingenplan in 2018 is geen eindpunt, het is een start. Er is gezocht naar synergieën tussen beide diensten. Vanaf 2019 zal gewerkt worden aan een nieuwe versie van het inlichtingenplan. Ook andere relevante partners zoals de lokale politie, de federale politie en het OCAD zullen intensief bij deze oefening betrokken worden.

DE INSPANNINGEN VAN DE VSSE NA DE PARLEMENTAIRE ONDERZOEKSCOMMISSIE

Na de aanslagen van 22 maart 2016 in Zaventem en Maalbeek werd een parlementaire onderzoekscommissie opgericht met als doel na te gaan waarom de aanslagen hadden kunnen plaatsvinden en welke lessen voor de toekomst konden getrokken worden.

Onder de noemer 'veiligheidsarchitectuur in België' werd onder meer de werking van de Belgische inlichtingendiensten onder de loep genomen. Het lijvige eindrapport van de onderzoekscommissie, dat werd voorgesteld in het najaar van 2017, formuleerde een reeks aanbevelingen om het functioneren van de Veiligheid van de Staat (VSSE) en de Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid (ADIV), alsook hun onderlinge samenwerking te verbeteren. De VSSE werkt sinds geruime tijd aan de uitvoering ervan. Een stand van zaken.

HET SCHENGEN INFORMATION SYSTEM

De Veiligheid van de Staat was bij de voorstelling van de aanbevelingen al sinds 2016 actief aan de slag met het *Schengen Information System.* Dat is bedoeld om targets onder bepaalde omstandigheden te seinen binnen de Schengenzone. In combinatie met de mogelijkheden van instrumenten als *passenger name records (PNR)* en *automated numberplate recognition (ANPR)*, zal de VSSE in de toekomst op een gerichte manier *travel intelligence* kunnen verzamelen en gebruiken. In de toekomst zal op dat vlak intensiever informatie worden uitgewisseld met de andere veiligheidspartners.

BETER INFORMATIEBEHEER

Ook de aanbeveling van de commissie rond een versterkte informatiepositie van de dienst, met name een beter informatiebeheer, was door de VSSE zelf al als werkpunt geïdentificeerd. Op dit moment wordt in die zin hard gewerkt aan het opzetten en implementeren van een compleet nieuwe en performante informaticahuishouding, die het dagelijkse werk van de medewerkers van de VSSE grondig zal veranderen en vergemakkelijken.

OVERJURIDISERING VAN TERRORISMEDOSSIERS

Een aantal aanbevelingen van de commissie vereisen de steun van externe partners om gerealiseerd te kunnen worden. Dat is bijvoorbeeld zo voor wat betreft het risico op overjuridisering van terrorismedossiers. Door de uitbreiding van de terrorismewetgeving de jongste jaren komen dossiers namelijk heel snel in handen van het gerecht. Soms is dit volkomen terecht, maar de commissie heeft ook kunnen vaststellen, dat het te snel juridiseren van een dossier, een inlichtingenonderzoek kan beperken. Dat kan voorkomen wanneer de VSSE bepaalde dossiers wil opvolgen of wanneer ze een dreiging wil onder controle houden. Het is een problematiek die aan bod zal komen bij de oprichting van de *joint information (JIC)* en *joint decision centers (JDC)*, de nieuwe fora waar de VSSE en het gerecht zeer nauw zullen samenwerken aan belangrijke Belgische veiligheidsdossiers. Binnen deze fora zullen duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over de scheidingslijn tussen een inlichtingen- en een strafrechterlijk onderzoek en wanneer welk soort onderzoek gevoerd kan worden.

BUDGET EN PERSONEEL

De commissie formuleerde ook aanbevelingen over het versterken van de VSSE op het vlak van budget en personeel. Sinds een aantal jaar streeft de VSSE naar een verdubbeling van haar personeel en een verdrievoudiging van haar budget. Ze verheugt zich over de steun daaromtrent van de parlementaire onderzoekscommissie. Om deze ambitie evenwel effectief gerealiseerd te zien, ligt de bal veeleer in het kamp van de politieke autonomie.

SAMENWERKING VSSE EN ADIV

Van bij de aanvang van de parlementaire onderzoekscommissie hadden de VSSE en de militaire inlichtingendienst ADIV al het initiatief genomen om via een gemeenschappelijk 'platform' de samenwerking tussen de VSSE en de ADIV uit te breiden en een Nationaal Strategisch Inlichtingenplan (NSIP) op te stellen. Dat plan legt de onderlinge taakverdeling vast, bepaalt de op te volgen dreigingen en definieert de termijndoelstellingen. Beide diensten hebben de aanbeveling van de commissie aangegrepen om de reeds voorziene samenwerking verder uit te breiden. Inmiddels is effectief al een gemeenschappelijk platform opgericht (voor meer informatie, zie 'Samenwerking met de militaire inlichtingendienst' op vorige pagina).

D/2018/7951/FR/NL/1152
Verantwoordelijke uitgever: Jaak Raes
Koning Albert II laan, 6 - 1000 Brussel